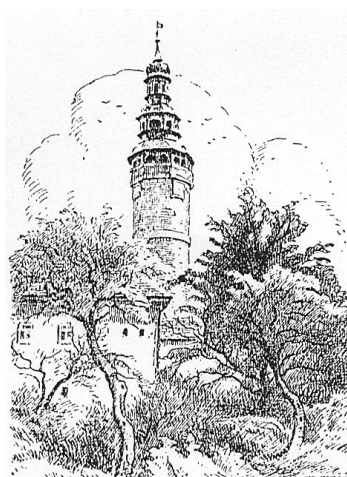

Muzeum Chodsko v Domažlicích

2021-2023

Nálezová zpráva o archeologickém dozoru na akci:

„Domažlice – val ve Steidlově parku“

(okr. Domažlice)

Okolnosti archeologického dozoru

Z důvodu plánované revitalizace Steidlova parku v Domažlicích byla mj. řešena otázka datace a účelu valového tělesa, které areál vymezuje po severním obvodu. Především nebylo jasné, zda je val, všeobecně považovaný za pozůstatek městského opevnění, památkově chráněn¹ oprávněně, resp. zda se nejedná o novodobý a památkově nehodnotný útvar. Zmíněné otázky byly důležité z hlediska zachování případně způsobu zakomponování valového tělesa do nově revitalizovaného parku.

Proto bylo zástupci města Domažlic osloveno archeologické oddělení Muzea Chodska v Domažlicích, a to ohledně možností zodpovězení výše nastíněných otázek. Výsledkem jednání byla dohoda o provedení jedné zjišťovací sondy, která by potvrdila či vyvrátila středověký původ valu a případně zachytila uvažovanou vnější hradbu při jeho koruně, viz níže.

Na základě objednávky města Domažlic byl tedy dne 13. července 2021 zahájen archeologický výzkum valového tělesa, který nakonec sestával ze dvou etap, přičemž v terénu byl zcela ukončen 27. října téhož roku.

Stručná historie města

Dějiny osídlení v prostoru dnešních Domažlic a nejbližším okolí (okruh o poloměru cca 5 km) sahají hluboko do pravěku. Nejstarší doposud známé nálezy pocházejí ze střední doby bronzové – mohylová kultura. Přímo v intravilánu města je reprezentuje dýka nalezená v poloze „Pod Škarmanem“ (Hereit 2007, 69), další zřejmě sídelní lokality tohoto období pak známe např. z prostoru „jižně od Smolova“ (Břicháček 2000, 195). Do tohoto období však datujeme například i hrobovou výbavu dvou prokopaných mohyl skupiny „A“ v prostoru chrastavicko-milavečského polesí (např. Čtrnáct 1971, 41) či jednu z mohyl, která je součástí mohylníku v poloze „V mýti“ nedaleko Luženic (Čujanová-

¹ Kulturní památka rejst. č. ÚSKP 24823/4-2291, součást památkové rezervace rejst. č. ÚSKP 1032

Jílková 1966, 12). Řadu lokalit registrujeme i pro mladší dobu bronzovou (milavečská kultura). Z tohoto období známe např. sídliště z polohy „Domažlice – severně od obce“ (Břicháček 2003, 55) či z prostoru Bezděkovského předměstí v Domažlicích (Čujanová-Jílková 1966, 18), případně depoty bronzových předmětů z blízkosti vrchu Dmoutu na k.ú. Havlovice (Chvojka – Jiráň – Metlička a kol. 2017, 80-81) a z lesa „Okrouhlík“ na k.ú. Draženov (Sklenář 1992, 54). Nejvýznamnější památky tohoto období jsou však funerální povahy. Mezi nimi dominují mohylníky „B“ a zejména pak eponymní mohylník „C“, nacházející se v chrastavicko-milavečském polesí. Skupina mohyl „C“ (k.ú. Chrastavice) poskytla natolik závažné a charakteristické artefakty, že dala název celé západočeské kultuře mladší doby bronzové – milavečská. Nejznámější se stala mohyla F. Langem označená číslem 1, která kromě mnoha jiných luxusních předmětů obsahovala bronzový vozík na čtyřech kolech, na němž byl posazen bronzový kotlík (např. Čujanová-Jílková 1984, 414). Z následujícího, tedy pozdně bronzového, období zaznamenáváme ojedinělé nálezy přímo v intravilánu Domažlic, a sice v jihovýchodním rohu rajské zahrady augustiniánského kláštera (Břicháček – Hereit 2018, 84). Kdesi v okolí Domažlic byl údajně roku 1888 nalezen depot několika galských mincí, což by zde mohlo indikovat nějakou formu lidských aktivit i v mladší době železné (Smejtek – Lutovský – Militký 2013, 89).

Dalším obdobím, které ve sledované oblasti zaznamenáváme, je až raný středověk. Na základě ojedinělého nálezů zeleného olivovitého korálu je v intravilánu dnešních Nevolic uvažováno slovanské pohřebiště, přičemž analogické korály jsou v Horní Falci datovány již do 9.-10. století (Břicháček – Metlička 1999, 267). Někdy na konci 9. století vzniká jihovýchodně od Domažlic hradiště „Bořice“ (k. ú. Bořice), jehož život fungoval až do průběhu století 11. (Břicháček - Metlička 1999, 263-264,276-279). V jeho sousedství se nachází o něco mladší významné hradiště Smolov (k.ú. Smolov), někdy

ztotožňované s písemnými prameny zmiňovanou lokalitou Tuhošť, jehož zánik je kladen do 12. století (Břicháček - Metlička 1999, 267-269, 276-280).

Od konce 10. století máme písemně doloženou celní osadu Domažlice, která ležela na významné zemské stezce zvané podle cílového bodu Řezenská (např. Procházka 2014, 9). Snad do konce 10. či počátku 11. století lze datovat vznik archeologicky odkrytého zaniklého kostela sv. Jakuba Většího v poloze „U svatých“ východně od historického jádra Domažlic, což je v souladu s písemnými prameny doloženým vybíráním cla v Domažlicích při kostelu „sv. Jakuba apoštola“ za vlády knížete Břetislava I. (Břicháček – Metlička 1999, 261; Hereit 2007, 82, Břicháček 2016, 14). Další opevněná výšinná lokalita – hradiště vznikla jihozápadně od Domažlic na severním výběžku vrchu Dmout v poloze „Na Zámku“ (k.ú. Havlovice). Z prostoru lomem částečně odtěženého hradiště se podařilo získat především mladohradištní (ale také jeden středohradištní) zlomky keramiky a bronzovou záušnici (Břicháček – Metlička 1999, 266). Další raně středověkou lokalitou známou z intravilánu dnešních Domažlic je mladohradištní výšinné opevněné sídliště v poloze „Hvízdalka“ (Břicháček – Metlička 1999, 265-267). Dokladů mladohradištního či předlokačního osídlení v prostoru Domažlic však máme celou řadu. Přímou v intravilánu města můžeme připomenout řadu zahloubených objektů v ploše náměstí Míru, dále zřejmě zemnici z přelomu 12. a 13. století v areálu pozdějšího kláštera či sídliště v prostoru pískovny „V Potocích“. Mladohradištní pohřbívání je pak doloženo pod podlahou již zmíněného kostela sv. Jakuba Většího či v nedalekých Luženicích (Břicháček – Metlička 1999, 264-266).

Před rokem 1265 vysazuje král Přemysl Otakar II. královské město Domažlice, které nahrazuje do té doby fungující starou celní osadu. Pravidelně rozparcelované město s centrálním podlouhlým ulicovým náměstím bylo od počátku opevněné hlavní hradbou, do níž byla zavázána soustava věží půlkruhového půdorysu. Hlavní hradbu prolamovaly tři hlavní brány (Hořejší na

západě, Dolní na východě a Týnská na severu) a méně významná tzv. Bezděkovská branka na jihu. Vně hradeb ještě město obíhal příkop s valem. Nové město se tak stalo důležitým panovníkovým opěrným bodem při západní hranici království. Roku 1287 byl v severozápadním koutu města založen augustiniánský klášter, s výjimkou kostela zatím pouze dřevěný (Břicháček – Hereit 2018, 88). Ještě ve 13. století vzniká na náměstí i kostel Narození Panny Marie. Obranyschopnost města ještě v jihozápadním koutu jeho dispozice posiloval královský hrad zapojený do městského opevnění (Procházka 2014, 13-16; k problematice hradu a polemikám o něm např. Durdík 1987; Durdík 1994, 255-269; Durdík 1998, 199-210; Razím 1992, 133-134; Razím 1994, 630).

Král Jan, jehož pobyt na domažlickém hradě je opakovaně doložen v letech 1318 a 1331, v roce 1325 uděluje privilegia Chodům žijícím v okolních vsích, kteří mají získat stejné výsady jako domažličtí měšťané (Roubík bez datace, 10). Král Jan rovněž město často zastavoval, a to většinou příslušníkům bavorské šlechty. Osobní přítomnost v Domažlicích máme doloženou i pro Karla IV. Toho zde roku 1347 zastihla zpráva o skonu jeho soka Ludvíka Bavora, proti němuž právě táhl s vojskem. Karlovo vojsko se v Domažlicích objevilo znovu v roce 1354, tentokrát však za zcela jiných okolností. Město bylo králem obleženo v rámci jeho sporu se zástavním držitelem Domažlic Jindřichem z Hradce. O tom, zda měšťané na panovníkovu výzvu otevřeli brány, či zda bylo město dobyto násilně, není zcela jasno. Jisté indicie však nasvědčují spíše druhé možnosti (Razím 2016, 65). Roku 1355 byly Domažlice zakotveny v Karlově zákoníku Majestas Carolina, jakožto nezcizitelné královské zboží. Přestože Domažlice za vlády Karla IV. vzkvétaly hospodářsky i ekonomicky, nevyhnuly se jim četné ničující požáry. V roce 1373 bylo město obleženo bavorským vojskem knížete Fridricha, přičemž byla vypálena předměstí a řada okolních vsí. Protože sám Karel IV. porušil svoji zásadu a Domažlice zastavil, musel je roku 1378 jeho syn Václav opět získat zpět ke Koruně. Poté městu potvrdil všechna

stará privilegia a připojil některá nová. Od počátku 15. století začínají na intenzitě nabírat konflikty při českobavorské hranici. Po vpádu českého královského vojska do Bavor následovala odvetná akce falckraběte Ruprechta, který vypálil domažlická předměstí včetně na nich se nacházejících kostelů (Procházka 2014, 19). V Domažlicích rovněž zvolna zakořeňovaly Husovy heretické myšlenky, jejichž vliv zesílil po kazatelově smrti roku 1415. Původně katolické město, které je ještě roku 1419 součástí plzeňského landfrýdu, představuje již následující rok pevnou oporu rodící se revoluce. V roce 1421 dochází k vyhnání katolíků z města a téhož roku domažličtí husité dobývají hrad Starý Herštejn společně s nedalekým augustiniánským klášterem v Pivoni (např. Jánský 2010). V průběhu husitských válek se domažlické oddíly aktivně účastní řady tažení jak domácích, tak i přeshraničních. Jako příklady lze uvést opakované vypálení bavorského Waldmünchenu v letech 1426 a 1428, přičemž popleněno bylo i okolí včetně bodů zájmu ležících na trase. Domažličtí husité se však zúčastnili i dvou z jejich hlediska neúspěšných výpadů, kdy byli poraženi roku 1429 u bavorského Satzborfu a v roce 1433 v bitvě u Hiltersriedu (podrobně Jánský 2003a, 40-42, 111-123, Bystrycký 2013, 306).

Dramatickým se pro Domažlice stal rok 1431, kdy bylo město obleženo vojskem páté křížové výpravy vedené Fridrichem Braniborským. To se před domažlické hradby stáhlo po neúspěšném pokusu o dobytí Tachova a po poplenění řady vsí v okolí včetně vyvraždění městečka Brodu nad Tichou. Po příchodu k Domažlicím křížáci vypálili jejich předměstí a zahájili dělostřelbu na vnitřní město. Značně poškozeny tak byly nejen hradby, ale i městské věže. Zdárně se vyvíjející obléhání přerušila zpráva o od Chotěšova se kvapně blížícím husitským vojsku, které pod vedením Prokopa Holého táhlo kališnickému městu na pomoc. Proto Fridrich nařídil postavit na návrší, zřejmě někde mezi Domažlicemi a Rýzmborkem, vozovou hradbu, pomocí níž by přicházejícím husitům bylo možné čelit. Tuto akci doprovázely i další manévry a přeskupování zásob a kořisti, což ve zbytku vojska vyvolalo mylný dojem ústupu. V nastalém

zmatku začal chaotický ústup většiny křížáckého vojska, a to ještě před rozhodujícím střetem. K jedné z mála regulérních vojenských srážek tak došlo u zmíněné vozové hradby, kterou hájila především italská garda významného účastníka křížového tažení – kardinála Juliana Cesariniho. Jinak „bitva“ sestávala spíše z drobnějších lokálních střetů a především z pobíjení husity pronásledovaných zbytků prchajících křížáků v pohraničních hvozdech (Jánský 2003a, 71-89, Bystrický 2013, 266-277, Novotný – Krutina 2015).

Po bitvě u Lipan a skončení husitských válek se město opět vrátilo do královských rukou. Druhá polovina 15. století se v západních Čechách nesla ve znamení lokálních přeshraničních pútek mezi českou a bavorskou šlechtou (podrobně např. Jánský 2003b). Roku 1454 král Vladislav potvrdil Domažlicím stará privilegia a polepšil městský znak. V roce 1499 celé město podlehl zničujícímu úmyslně založenému požáru.

V průběhu 16. století Domažlice hospodářsky i ekonomicky vzkvétaly. Rekonstrukcí prošla radnice, náměstí bylo vydlážděno, řada měšťanských domů byla zmodernizována a ve městě také vznikla škola. Pro aktivní účast Domažlic na nezdařeném povstání proti legitimnímu králi Ferdinandovi I. jim byl po právu mj. odebrán jeden z hlavních zdrojů příjmu – všechny poddanské vsi. Již roku 1549 však domažličtí získali majetky zpět. Domažlice dále získaly rozsáhlé lesy v pohraniční oblasti, které záhy začaly výstavbou nových vsí kolonizovat. Roku 1592 zachvátil město další ničivý požár, který zničil celý Chodský hrad, 56 okolních domů a šest dvorů na předměstí (Procházka 2015, 31-36).

Po počátečním váhání se nakonec Domažlice připojily ke stavovské vzpouře proti legitimnímu panovníkovi z roku 1618. Proto bylo město v říjnu roku 1620 obsazeno císařským generálem donem Baltazarem de Marradas. Při té příležitosti došlo k výbuchu střelného prachu na (zřejmě Dolejším) předměstí, který poničil řadu domů. Po vítězné bitvě na Bílé hoře byly Domažlice po právu zbaveny veškerého majetku, především 11 chodských vsí, městských i některých

dalších vsí a rozsáhlého pohraničního hvozdu. Císařští se pak v Domažlicích vyskytovali poměrně často, což městu ani jeho obyvatelům příliš neprospívalo. Zabavené chodské vsi získává roku 1630 do dědičné držby Volf Vilém Lamingen. Roku 1634 bylo již částečně vydrancované město zachvácené požárem. V roce 1641 obsadil Domažlice bez boje se svým oddílem švédský generál Banér, jemuž domažličtí museli odevzdat vysoké výpalné. Obdobná situace se opakovala i v roce 1648, kdy k Domažlicím přitáhl jiný švédský generál, tentokrát Königsmark.

Z třicetileté války vyšly Domažlice jako značně zubožené město, a to jak po stránce materiální, tak i mravní. Pobořené a zcela opuštěné město bylo pod správou Jana Jiřího Berana, zakladatele a významného člena „nemravného bratrstva“ (Procházka 2015, 36-41; Roubík bez datace, 80-135). Koncem 17. století se vystupňoval táhlý spor mezi Chody a vrchností, v důsledku čehož byl v Plzni roku 1695 po právu popraven chodský předák Jan Sladký Kozina.

Roku 1726 byla zahájena barokní přestavba zpustlého Chodského hradu na státní solnici. V rámci války o rakouské dědictví procházely Domažlicemi v letech 1742 a 1744 francouzské oddíly, aniž by však byly zaznamenány nějaké konflikty. V roce 1747 vypukl v okolí Týnské brány velký požár, který kromě 47 domů zničil také kostel Narození Panny Marie včetně věže a augustiniánský klášter s kostelem a školou. Po tomto požáru došlo k rekonstrukci resp. přestavbě dotčených budov, avšak již v barokním slohu.

Již na konci 18. století měli domažličtí možnost vidět některé účastníky napoleonských válek, kdy městem opakovaně procházely průvody stovek zajatých francouzských vojáků, později naopak do města zavítali Rusové. Francouzi se do Domažlic vrátili znovu v roce 1805, tentokrát však plně vyzbrojeni a v počtu 600 mužů. Na měšťanech si vymohli ubytování s výpalným a zároveň vydrancovali solnici v Chodském hradu. Podobná situace se opakovala i v roce 1809, kdy si Bonapartisté z Domažlic odvezli tučné výpalné.

Přehledku zahraničních vojsk napoleonských válek v Domažlicích uzavírají v roce 1815 opět Rusové, vracející se z francouzského tažení.

V roce 1822 zachvátil Domažlice zatím největší a nejničivější požár, který kdy město postihl. Vypukl opět v blízkosti Týnské brány a rychle se rozšířil po celém městě, z něhož dvě třetiny lehly popelem. Kromě mnoha měšťanských domů opět vyhořel arciděkanský kostel, dále radnice, děkanství, masné krámy, škola či archiv. Tento ničivý požár odstartoval rozsáhlou a bouřlivou stavební činnost, která postupně město z gruntu proměnila. Řada domažlických staveb včetně kostela Narození Panny Marie oblékla klasicistní háv a ve stejném slohu vznikaly i četné novostavby vč. kasáren na Hořejším předměstí. V rámci rozsáhlých úprav města byly mj. zbořeny Hořejší a Týnská brána, stejně jako předbraní brány Dolejší. Rovněž byly v letech 1838-1843 zavezeny městské příkopy a strženy valy podél nich. V průběhu 19. století ztratily Domažlice většinu úseků městských hradeb, což umožnilo srůst vnitřního města s předměstími (Procházka 2015, 43-56).

Podoba a vývoj středověkého městského opevnění (stav poznání před výzkumem valu ve Steidlově parku)

Nejstarší známá fáze městského opevnění je datována zejména portálem dochované Dolní brány, a to do období okolo přelomu 3. a 4. čtvrtiny, případně do průběhu 4. čtvrtiny 13. století (Razím 2020, 175). S Dolní bránou byla provázána hlavní hradba obkružující celé vnitřní město a prolomená dalšími třemi branami – Horní na západě, Týnskou na severu a brankou na jihu. Tloušťka hradby činila cca 220, výška pak asi 550 cm. Hradbu zpevňovalo v pravidelných rozestupech (s výjimkou jihozápadní části, kde stál hrad) asi 25 věží, přičemž nárožní byly kruhového, ostatní půlkruhového půdorysu. Dolní, Horní i Týnská brána byly ve formě průjezdních hranolových věží, zatímco branka představovala zpočátku bránu pouze kulisovou.

Neznámo přesně kdy byla hlavní hradba doplněna o hradbu parkánovou,² která okolo ní obíhala v odstupe maximálně 8 metrů. Parkánová hradba byla vybavena soustavou hranolových bašt.

Před parkánovou hradbou celé město obíhal příkop neznámé hloubky, jehož šířka se blížila 20 metrům. Do příkopu byla zřejmě uměle svedena vodoteč, která ještě zvyšovala jeho fortifikační účinek.

Příkop byl po obvodu lemován vně vyhozeným valem, na jehož koruně bývá předpokládána další linie opevnění ve formě hradby neznámé datace (Razím 2020, 169-172). Před tímto valem ještě obíhal vnější příkop s valem neznámé datace.

V průběhu pozdního středověku docházelo k různým modernizacím a zesilování městského opevnění a jeho částí. To se týkalo především klíčových bodů opevnění, tedy bran. Všechny čtyři brány postupně získaly předbraní sestávající obvykle z dlouhého „koridoru“ prostupujícího všechny linie opevnění a v čele uzavřeného vnější branskou věží. Nejohroženější Horní brána měla koridor dokonce stočený do formy jakéhosi barbakánu, který byl schopen pokrýt palbou značnou část předpolí. V rámci pozdně středověkého zdokonalování opevnění získal ochoz hlavní hradby zastřešení a uvažuje se i o úpravách vnějšího valu. Ten měl být poté z vnějšku obezděn silnou zdí, z níž vně vystupovala soustava hranolových bašt s předprsí zdí vybavenou střílnami. Ochoz se střílnami pak měl být přístupný z koruny valu (Razím 2020, 172-175).

Ikonografické prameny k severozápadní části městského opevnění

Nejstarším, pro naše účely použitelným, vyobrazením je celkový pohled na město po požáru z roku 1592 (**obr. 24**). Pohled je veden od jihozápadu, takže v levé horní části vidíme inkriminovanou partii opevnění. Dobře rozeznáváme Hořejší bránu (B) zavázanou do hlavní hradby (H1), vybavené soustavou

² Parkánová hradba byla archeologicky zachycena v Příhodově parku severozápadně od kláštera a její tloušťka zde činila 130 cm (Břicháček – Hereit 2018, 85).

okrouhlých věží, přičemž nárožní se zdá být poněkud masivnější. Na hořejší bránu navazuje „barbakánovité“ předbraní (P), které překlenutím překonává příkop a prostupuje vně vyhozeným valem do předpolí města. Hlavní hradbu v krátkém odstupu obíhá parkánová hradba s baštami nejasného tvaru (H2) – jedná se zřejmě o parkánovou hradbu, která obíhala celý obvod města v odstupu do 8 m od hlavní hradby, viz výše. Před touto parkánovou hradbou vidíme již zmíněný příkop s vně vyhozeným valem, jehož vnější svah je obezděn další hradbou s hranolovými baštami (H3).

Dalším vyobrazením je pohled na klášter od severu z doby před rokem 1670 (**obr. 25**). V pozadí vidíme opět Hořejší bránu (B) s navazujícím předbraním (P), které je uzavřeno vnější branou (VB). Areál kláštera ze západní strany lemuje hlavní hradba (H1) zakončená otevřeným ochozem s cimbuřím a vybavená již klíčovými střílnami. Zhruba v polovině její délky zaznamenáváme výrazný předěl, od něhož hradba pokračuje v asi poloviční výšce. Je otázkou, zda jde o pouze sníženou původní hradbu H1, nebo o mladší úsek, nahrazující již zaniklou hlavní hradbu. Proto je tato část označena jako H1?. Podél celé západní délky H1 a H1? neregistrujeme žádné hradební věže, pouze v SZ nároží a v severním úseku H1? jsou vyobrazeny dvě věže kvadratického či polygonálního půdorysu. Spíše než o odraz reality se však v tomto případě zřejmě jedná o pouhou uměleckou licenci. Parkánovou hradbu H2 na vyobrazení již nevidíme, stejně tak není znázorněn ani příkop (v tomto případě se ale zřejmě jedná o uměleckou licenci, neboť na vyobrazeních z konce 18. století zachycen je, viz níže). Zato si však můžeme poměrně detailně prohlédnout hradbu H3, která od vnější Hořejší brány (VB) směřuje k severu a poté se lomí k východu. Hradba je vybavena otevřeným ochozem s cimbuřím a minimálně třemi hranolovými baštami s klíčovými střílnami. Val, k němuž je tato hradba z vnějšku přizděna, však znázorněn není.

Dalšími prameny jsou dvě veduty z doby před rokem 1790, zachycující město od severu (**obr. 26-27**). Obě veduty jsou si velice podobné a zřejmě jedna vychází z druhé. Západní část průběhu hlavní hradby (H1) je již pohlcena nově vzniklým západním křídlem konventu kláštera. Dobře patrný je pouze severní úsek H1?, navazující na budovu dnešní knihovny. Dá-li se vyobrazením věřit, pak se zdá, že byla severní část H1? dodatečně protažena k západu, kde tvoří nároží a pokračuje dále k jihu, kde se napojuje ke zdivu předbraní (P), resp. k místu, kde stávala (v době vzniku vedut již zřejmě min. z části zaniklá) Hořejší brána. Tato zřejmě až novověká hradba vymezovala nově vzniklou klášterní zahradu. Další sad či zahrada je patrná severně od kláštera, v místě zasypaného příkopu (dnešního Steidlova parku). Ta je z jihu vymezena zdi H1? a H4, ze severu pak doposud nikde nezachycenou zdí H5, která se v západní části tupě zalamuje k jihozápadu a napojuje se k H4. Zdi H5 a H4 jsou zevně lemovány doposud mohutným příkopem a vně vyhozeným valem (ten je však jasně patrný pouze v severní části, jeho západní průběh byl zřejmě v této době již rozvezen). Hradba H3, kterou byl zmíněný val zevně obezděn, je na vyobrazení zachycena již jen v severní části, a to ve formě zříceniny jedné z hranolových bašt s částí kurtiny.

Posledním ikonografickým pramenem je kresba Karla Liebschera z konce 19. století (Sedláček 1893, 77). Ta zachycuje prostor severního průběhu vnitřního městského příkopu v pohledu od východu. Vlevo vidíme hlavní městskou hradbu, středem prochází už zřejmě z části zasypaný vnitřní příkop a vpravo je dobře patrný vnitřní val, jehož vnější část je tvořena hradbou převyšující korunu náspu. Kresba však nezachycuje přímo prostor v této zprávě pojednávaného výzkumu, nýbrž situaci o něco východněji (**obr. 28**).

Kartografické prameny k severozápadní části městského opevnění

Nejstarší známý plán Domažlic pochází z roku 1669, avšak pro naše potřeby je v podstatě nepoužitelný, neboť vnější části opevnění (přestože nepochybně existovaly) zcela ignoruje a zachycuje pouze hlavní hradbu s vnitřními branami.

Další tři plány pocházejí ze závěru 18. století a všechny zachycují prakticky tutéž situaci (**obr. 29-31**). Proto bude následující popis společný pro všechny. Pouze v případě, že některý z plánů zachycuje nějakou skutečnost, která na zbývajících není, bude citován tento konkrétní.

Hlavní hradba H1 je již patrná pouze v severní části, východně od knihovny, kde jsou zachyceny ještě polokruhové bašty/věže. Zhruba v místech, kde vodoteč, protékající vnitřním příkopem, ústí do klášterní stoky, je v linii opevnění patrné mírné prohnutí. Zřejmě se jedná o místo, kde na původní nároží H1 (s okrouhlou věží) navazuje mladší H4. Hradba H4 se poté kolmo zalamuje k jihu a svým průběhem vymezuje klášterní zahradu. Následně se tupě zalamuje a napojuje k severovýchodnímu nároží ještě existující vnitřní věži Horní brány. Od nároží hradby H4 se obloukovitě k severovýchodu stáčí hradba H5, která pak dále probíhá v západo-východním směru podél města a vymezuje tak dnešní Steidlův park – v jeho prostoru je však na černobílém plánu (**obr. 30**) stále ještě zachycen příkop. Dobře patrná je dále vnější hradba s hranolovými baštami (H3) směřující od přední části předbraní Horní brány k severu. Zhruba v úrovni nároží H4 se vnější hradba obloukovitě stáčí k východu, kde je však náhle ukončena. V její další předpokládané trase již stojí jakési stavení se zahrádkou. Val, k němuž je hradba H3 zevně přizděna, však na plánech vyznačen není. Náznak by sice mohl být na černobílém plánu (**obr. 30**), ovšem spíše než val je zde zachycen jen příkop, který val zevnitř lemoval. Celou situaci však komplikuje na plánech zachycená zeď H6, s níž jsme se doposud nikde nesetkali. Ta vychází zhruba z prostředka předbraní Horní brány a v nevelkém odstupu kopíruje průběh H4, následně i H5. Její stáří ani účel neznáme, nicméně vzájemná blízkost obou

konstrukcí je podezřelá. Otázkou také je, která z obou zdí (H5 a H6) je starší, resp. kterou z nich vidíme na vedutách z r. 1790, viz výše.

Mapa stabilního katastru zachycuje stav již po zboření drtivé většiny zděného opevnění (hradby, bašty, brány), zavezení příkopů a srovnání valů. Průběh jednotlivých částí fortifikačních prvků tak lze již jen tušit na základě parcelních hranic. (**obr. 32**)

Terénní situace

Steidlův park se nachází při severozápadním okraji historického jádra Domažlic vně hlavní hradbou vymezeného města 13. století (**obr. 1**). Park zabírá dvě parcely, totiž 412/1 (kam spadá i zkoumaná část valu) a 412/3. Z východu jej vymezuje ulice B. Němcové, na severu sousedí se zastavěnými parcelami 804, 510/1, 510/2, 510/3 a 511, západní okraj ohraničuje ulice Msgre. B. Staška a z jihu park přiléhá k areálu augustiniánského kláštera. Park z větší části leží na zasypaném příkopu, z menší pak v prostoru zaniklého parkánu. Nejsevernější část parku pak v sobě zahrnuje i valové těleso považované za pozůstatek původního valu městského opevnění.

Obdélná sonda o rozměrech cca 430 x 150 cm byla položena kolmo na osu průběhu valu, a to v místě, kde park resp. val na severu sousedí s parcelou 510/2, na níž se nachází dům čp. 222 (**obr. 2**).

Záhy po stržení drnu se ukázalo, že valové těleso je v jižní polovině porušeno recentním vkopem značného rozsahu (**obr. 3**). Nejprve byla tedy odebrána výplň resp. zásyp zmíněného vkopu, který sestával z vrstev 2d, 8-9, 14-22 (**obr. 6**). Zejména vrstvy 8, 9 a 15 obsahovaly značné množství recentních artefaktů, především igelity, zlomky skleněných lahví, plastový zapalovač atp. (**obr. 4**). V rámci odkryvu bylo zjištěno, že recentní vkop zasahuje při západním profilu do poloviny (**obr. 5**), při východním dokonce až do tří čtvrtin délky sondy (od její jižní hrany). Jeho severní část je pozvolná s miskovitým dnem, svým

sklonem zhruba kopírující svah valu. Poté se však vkop zalamuje a svisle zařezává do tělesa valu (**obr. 12-13**).

Na dně popisovaného vkopu byla zachycena část betonové konstrukce sestávající ze dvou soustředných prstenců, přičemž vnitřní hrana vnějšího a vnější hrana vnitřního byly opatřeny na sebe navazujícími půlkruhovými vpadlinami, takže připomínaly ozubená kola. Prstence byly vůči sobě orientovány tak, že hroty jednoho směřovaly vůči hrotům druhého, čili mezi oběma tělesy vznikla obvodová soustava kruhových děr, v nichž byly zachyceny zbytky zetlelého dřeva – kůlů.³ Vnitřní prstenec se radiálně svažoval, takže centrální prostor byl oproti otvorům pro kůly mělce zahloubený (**obr. 7-10, 12-13**). Z kruhové či lehce oválné konstrukce byla v ploše zachycena pouze severozápadní třetina, zbývající části obvodu pokračovaly mimo hranice sondy (**obr. 11**). Betonová konstrukce je posazena na tuhé žluté hlinitopísčité recentní vrstvě 16b, přičemž v jižní části vnitřku konstrukce na povrch stoupá tmavá hlinitopísčitá vrstva 21. Z ní se podařilo získat pouze dva kousky strusky a nelze vyloučit, že jde o v recentu přemístěnou starší vrstvu.

Soupis nálezů:

Vrstva 8:

- 2 atypické zlomky výdutí nádob, výpal tvrdý redukční, vnitřní glazura, tloušťka 3 mm (Nov1)
- 2 atypické zlomky výdutí nádob, výpal tvrdý oxidační, vnitřní glazura, tloušťka 4 mm (Nov 1)
- Zlomek okraje porcelánového talíře či mísy, po obvodu pětice modrých proužků, tloušťka 3-4 mm (19.-1. pol. 20. stol)
- Zlomek skleněné nádoby s do kruhu zavinutým uchem kruhového průřezu, barva žlutohnědá, vnitřní vzduchové bublinky (novověk)
- Zlomek prejzu 40 x 40 x 13 mm (vs-nov)
- Zlomek stavební keramiky 18 x 17 x 7 mm (vs-recent)
- Zlomek eternitu (recent)

³ Postup výstavby konstrukce byl zřejmě takový, že nejprve byly zaraženy kůly do země a následně byly zality betonem.

- Zlomek plochého čirého skla (recent)
- Fragment z jedné strany uzavřeného železného dutého válcového předmětu 40 x 16 mm (recent)
- Zlomek z jedné strany červeně natřeného betonu 70 x 38 x 20 mm (recent)
- Železný hřebík kruhového průřezu (recent)
- Torzo plastového zapalovače s motivem závodníka na motocyklu (recent)

Vrstva 9

- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý redukční, tloušťka 5-6 mm (vs 2)
- Zlomek neprofilovaného páskového ucha, výpal tvrdý oxidační, povrch pokryt tmavě hnědou glazurou (nov 1-2)
- Zlomek nožky kuthanu, výpal tvrdý oxidační, skvrnky žlutohnědé glazury, max. tloušťka 14 mm (vs 2 – nov 1)

Vrstva dále obsahovala řadu na místě ponechaných recentních artefaktů vč. igelitů, víček od piva atp.

Vrstva 9d

- Zlomek jednoduše profilovaného zesíleného okraje nádoby, výpal tvrdý převážně oxidační, vnitřní glazura s částečným přesahem na vnější část okraje, tloušťka 4-6 mm (nov 1) (**tab. 1: 4**)
- Zlomek jednoduše profilovaného vně odsazeného zesíleného okraje nádoby, výpal tvrdý smíšený, vnitřní glazura s částečným přesahem na vnější část okraje, tloušťka 3-6 mm (nov 1) (**tab. 1: 3**)
- Amorfni zlomek plastu

Vrstva 17

- 2 kusy strusky (50 x 25 x 20 mm a 50 x 35 x 30 mm)

Jamky pro kůly v betonu

- Zlomek okraje mísy s talířovitým podokrajím, výpal tvrdý oxidační, oboustranná čirá glazura, pod ní výzdoba hlinkou ve formě střídajících se hnědých a krémově žlutých pruhů, tloušťka 4-7 mm (nov 1) – nekresleno
- Československý vojenský čepicový odznak třídních specialistů „2“ (2. pol. 20. stol)

Na základě svědectví pamětníka se podařilo zjistit, že betonová konstrukce, pro níž byl proveden výše popsáný zářez do tělesa valu, představuje archeologizované dětské pískoviště.⁴

⁴ Ústní sdělení Zdeňka Procházky

Následně bylo přistoupeno k odebírání zbytku staršího násypu v severní části sondy, do něhož bylo zahloubeno pískoviště. Jak se záhy ukázalo, plot sousedního pozemku (sj 12), který na severu vymezoval sondu, byl založen na starší zděné konstrukci (sj 11). Ta byla postupně odkrývána společně s odebíráním k ní přilehlého valového tělesa.

Svrchní část valu byla (nepočítáme-li drn) tvořena žlutou hlinitou prokořeněnou vrstvou 2 s příměsí spíše drobnějších kamínků, výjimečně se objevil i kámen větší. Mocnost vrstvy od severu k jihu klesala z cca 110 na 40 cm, přičemž sklon horní hrany vrstvy byl mnohem výraznější, než u hrany spodní. Z vrstvy se podařilo získat drobný soubor zlomků keramiky z vrcholného a pozdního středověku.

Následovala vrstva 2b o mocnosti 20-50 cm, jenž se jen nepatrně lišila od vrstvy předešlé. Hlavním rozdílem byl vyšší podíl jílu a odstín více do šeda. Vrstva také obsahovala menší podíl kamínků a kořínků. Předěl mezi oběma vrstvami byl však značně nevýrazný a zcela jasná hranice identifikována nebyla. I z této vrstvy pochází několik keramických zlomků z vrcholného a pozdního středověku.

Vrstva 2b nasedala na žlutooranžovou hrudkovitou vrstvu 3 o mocnosti mezi 50 a 60 cm, jejíž průběh byl téměř vodorovný. Minimálně do poloviny mocnosti vrstvy se ještě objevovaly vrcholně a pozdně středověké keramické zlomky.

Následující souvrství bylo zachyceno již jen při výše zmíněné zdi, kde byla sonda prohloubena za účelem zachycení základového vkopu či základové spáry. Jedná se o žlutohnědošedou hrubě kamenitou 35-55 cm mocnou vrstvu 4, z níž se nepodařilo získat žádný archeologický materiál. Následuje vrstva 5 mocná 26-40 cm. Jedná se o žlutošedou hlinitojílovou vrstvu, obsahující tuhé jílové čočky a kusy zvětralých hornin. Ze samotné vrstvy se nepodařilo získat žádný archeologický materiál, pouze v noře jakéhosi pedoturbanta (sj 13), která vrstvou procházela při líci zdi, se nacházelo několik zvířecích kostí. Další vrstva

6 byla obdobného charakteru jako vrstva 4, jednalo se tedy o žlutohnědošedou hrubě kamenitou vrstvu neobsahující žádný archeologický materiál. Mocnost vrstvy se pohybovala okolo 30 cm a pozoruhodný je její sklon, který je opačný, než u všech vrstev předešlých – klesá tedy od jihu k severu, směrem ke zdi, k níž přiléhá. Poslední zachycenou vrstvou je žlutošedohnědá spíše prašná, avšak soudržná vrstva 7 s absencí kamenů i archeologických nálezů. I tato vrstva se skláněla k severu, přičemž na profilu byla zachycena pouze její část mocná maximálně 40 cm. Spodní hranu se zachytit nepodařilo, neboť exkavace ve stísněném a již poměrně hlubokém prostoru byla značně obtížná. Proto byl použit pedologický vrták, pomocí něhož se podařilo zjistit, že vrstva 7 pokračuje ještě minimálně 50 cm pod úroveň dna sondy. Její mocnost tedy činí minimálně 90 cm (**obr. 12-18**). Od dalšího prohlubování sondy bylo z technických i bezpečnostních důvodů upuštěno.

Soupis nálezů:

Vrstva 1 (drn)

- Zlomek jednoduše profilovaného zesíleného okraje nádoby, výpal tvrdý smíšený, vnitřní glazura s částečným přesahem na vnější část okraje, tloušťka 2-7 mm (nov 1) (**tab. 1: 1**)
- Zlomek jednoduše profilovaného zesíleného okraje s mírně zataženou hranou, výpal tvrdý smíšený, vnitřní glazura s částečným přesahem na vnější část okraje, na hrdle příškvarky, tloušťka 2-6 mm (nov 1) (**tab. 1: 2**)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, vnitřní glazura, drobné skvrnky glazury i na vnější stěně, tloušťka 2 mm (nov 1)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, vnitřní glazura, tloušťka 4 mm (nov 1)
- Zlomek keramické dlaždice, výpal tvrdý smíšený, dochovaná tloušťka 9 mm (vs – nov)

Vrstva 2

- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal střední smíšený, vnější stěna středně hrubá, vnitřní stěna hrubá, makroskopické křemičité ostřívo, tloušťka 3-5 mm (pravěk)
- Zlomek horního kořene páskového ucha, výpal tvrdý oxidační, sendvičový efekt (redukční jádro), povrch lehce slídnatý, okraje vně zesílené, jeden plynule oblý, druhý dvojité zalomený, tloušťka 6-8 mm (2. pol. 13. – 14. století) (**tab 1: 7**)

- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý smíšený, povrch strupatý a výrazně slídnatý, tloušťka 6-7 mm (2. pol. 13. – 1. pol. 14. století)
- Zlomek dna nádoby, výpal tvrdý smíšený, sendvičový efekt (redukční jádro), výrazně slídnatý povrch, vnitřní technologické vývalky, tloušťka 2-4 mm (2. pol. 13. – 1. pol. 14. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, sendvičový efekt (redukční jádro), povrch lehce slídnatý, tloušťka 2-4 mm (2. pol. 13. – 1. pol. 14. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý smíšený, povrch lehce slídnatý, místy makroskopické křemičité ostrivo, tloušťka 3 mm (2. pol. 13. – 1. pol. 14. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, sendvičový efekt (redukční jádro), povrch jemně slídnatý, místy makroskopické křemičité ostrivo, tloušťka 4-6 mm (2. pol. 13. – 14. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý smíšený, tloušťka 5-7 mm (2. pol. 13. – 14. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý smíšený, povrch strupatý, stopově zrnka slídy, tloušťka 4-6 mm (14.-15. století)
- Atypický zlomek podhrdlí nádoby, výpal tvrdý smíšený, tloušťka 5-6 mm (14.-15. století)
- Okraj nádoby ve formě nízkého ostře profilovaného okruží, na horní hraně dvě obvodové rýhy, výpal tvrdý smíšený, tloušťka 4-7 mm (2. pol. 14. – 1. pol. 15. století) (**tab. 1: 5**)
- Zlomek výdutě nádoby, výzdoba izolovanou rytou linií, výpal tvrdý redukční, místy drobná zrnka slídy, tloušťka 2 mm (15. století) (**tab. 1: 6**)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý smíšený, tloušťka 4-5 mm (15. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý redukční, tloušťka 3-4 mm (15. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý smíšený, tloušťka 5-6 mm (15. století)
- 5 amorfních kousků mazanice, max. rozměry 25 x 16 x 6 mm
- Amorfni kus železa 23 x 17 x 18 mm

Vrstva 2b

- Zlomek vně odsazeného zesíleného okraje s vzhůru vytaženou hranou, výpal tvrdý smíšený, povrch strupatý a výrazně slídnatý, tloušťka 3-7 mm (závěr 13. – 1. pol. 14. století) (**tab. 1: 9**)
- Zlomek přední nádoby, výpal tvrdý oxidační, sendvičový efekt (redukční jádro), povrch lehce slídnatý, tloušťka 4-6 mm (2. pol. 13. – 1. pol. 14. století?)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, sendvičový efekt, lehce slídnatý povrch, tloušťka 3-4 mm (13. století?)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý smíšený, povrch lehce slídnatý, makroskopické křemičité ostrivo, tloušťka 5 mm (2. pol. 13. – 1. pol. 14. století)

- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý redukční, sendvičový efekt, povrch lehce slídnatý, tloušťka 4-6 mm (2. pol. 13. – 14. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, strupatý povrch, lehce slídnatý, tloušťka 5-6 mm (14. století?)
- 4 atypické zlomky výdutí nádob, výpal tvrdý smíšený, povrch lehce slídnatý, tloušťka 3-5 mm (14. století?)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, povrch středně hrubý, makroskopické křemičité ostřívo, tloušťka 3 mm (14. století?)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý redukční, tloušťka 2,5 mm (15. století)
- 3 zlomky prejšů, tloušťka 15-22 mm (vs2-nov)
- Amorfni kus mazanice 23 x 20 x 11 mm
- Odštěpek uhlíku 13 x 18 x 4 mm

Vrstva 3

- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, sendvičový efekt (redukční jádro), povrch slídnatý, tloušťka 3-5 mm (2. pol. 13. – 1. pol. 14. století)
- 2 atypické zlomky výdutí nádob, výpal tvrdý redukční, sendvičový efekt, povrch jemný, lehce slídnatý, tloušťka 3-6 mm (14. století)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý redukční, na povrchu drobná zrnka slídy, tloušťka 3-4 mm (14. století?)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý oxidační, povrch středně hrubý, tloušťka 2-3 mm (závěr 14. – 15. století)
- Zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý redukční, výzdoba radýlkem ve formě linie obdélníků, tloušťka 3-4 mm (15. století) (**tab. 1: 10**)
- Zlomek podhrdlí nádoby, výpal tvrdý redukční, výzdoba radýlkem ve formě linie obdélníků, tloušťka 3-4 mm (15. století) (**tab. 1: 11**)
- Zlomek dna nádoby, výpal tvrdý smíšený (převážně oxidační), povrch středně hrubý, tloušťka 3-8 mm (15. století) (**tab. 1: 12**)
- Atypický zlomek výdutě nádoby, výpal tvrdý redukční, tloušťka 4-5 mm (15. století)
- 2 zlomky ploché stavební keramiky, tloušťka 12 mm
- Amorfni zlomek stavební keramiky 22 x 11 x 13 mm
- Silně zkorodovaný hraněný železný hřeb (délka 43 mm, max. průřez 5 x 8 mm)

- Zlomek měděné či bronzové tyčinky, délka 31 mm, průřez oválný 1,5 x 2,5 mm

Sběr z hald:

- Zlomek páskového ucha, výpal tvrdý redukční, jeden okraj oboustranně oble zesílený, druhý nedochován, centrální nízký podélný obloun, tloušťka 4-8 mm (15. století)

Stratigrafická jednotka 13 (pedoturbantí nora):

- 4 zvířecí kosti, z toho 2 dlouhé se stopami porcování resp. odříznutí

Zed' (sj 11) zachycená při severním okraji sondy, byla odkryta do hloubky 340 cm od úrovně betonového soklu pro plot sousední zahrady, aniž by bylo dosaženo základové spáry (**obr. 23**). Zdivo je převážně kamenné na maltu, přičemž líc je velice neumělý a jasně patrné není ani řádkování. Ve dvou výškových úrovních je kamenné zdivo prostoupeno (vyrovnávacími??) cihlovými pásy, z nichž každý sestává vždy ze 4 řádek cihel.⁵ Prostor mezi oběma cihlovými pásy je vysoký 120 cm (**obr. 19-20**). Přibližně 30 cm nad úrovní spodního pásu se ve východní části odkryté zdi nachází hraněná kapsa prostupující celou tloušťkou zdi, která činí pouhých 65 cm (**obr. 21**). Kapsa o světlé šířce 17 a výšce 10 cm⁶ je velice mírně skloněna k severu, tedy do prostoru sousední zahrady (**obr. 22**).⁷ Zřejmě celá plocha zdi byla původně pokryta omítkou resp. spíše jen rozetřelou maltou,⁸ avšak její dochování je velice fragmentární (plošně je dochována prakticky jen na cihlových pásech a rovnějších úsecích kamenného zdiva). Z omítky bylo odebráno šest vzorků jejího ostríva, viz pozn. 8.

Shrnutí archeologického výzkumu

Archeologický výzkum přinesl některá důležitá zjištění, jejichž jednoznačná interpretace je však více než problematická. Zcela jasný je pouze stratigrafický

⁵ Rozměry cihel činí 20 x 6 x 14 cm.

⁶ Pohledově se však kapsa jeví jako téměř čtvercová, neboť její světlá výška při jižním ústí/líci zdi činí 16 cm.

⁷ Dle sdělení vlastníka zahrady prý ze zmíněné kapsy často vytéká voda. Vnější líc (ze strany zmíněné zahrady) zdi je bohužel celý pokrytý recentní cementovou omítkou a ještě porostlý břečťanem, takže se k jeho charakteru nelze nijak vyjádřit (**obr. 22**).

⁸ Charakter „omítky“ je totožný s maltou ve spárách zdiva, tj. vápenná malta s příměsí (ostrívem?) černých přepálených hrudek čehosi připomínajícího strusku či pemzu. Hrudky nepřesahují 2,5 cm.

vztah mezi severní částí valu a recentním vkopem pro pískoviště na jihu, který severní část valu porušuje.

Starší část valu, tedy severní, sestávala ze 7 vrstev (nepočítáme-li drn), přičemž pouze u horních třech můžeme s jistotou prokázat jejich antropogenní původ. Všechny tři vrstvy obsahovaly smíšený archeologický materiál od vrcholného po pozdní středověk, přičemž se mezi nimi nepodařilo vysledovat žádnou chronologickou rozrůzněnost. Jinými slovy vrstvy mohly být stejně tak dobře navršený během krátkého období v rámci jednoho „záměru“, jako v různých etapách delšího časového intervalu. Nejmladší nálezy, datované do průběhu 15. století (vyloučit však nelze ani počátek století následujícího) vylučují navršení současného valu před tímto obdobím. Ovšem absence mladších nálezů ještě automaticky nevylučuje možnost navršení valu někdy v průběhu novověku, pouze se zdá být pravděpodobnější, že tomu tak není. Pokud výše popsané shrneme, lze konstatovat, že val nebyl navršen před 15. stoletím a prozatím nic nenasvědčuje tomu, že by se tak mělo stát ve výraznějším časovém odstupu směrem k současnosti od tohoto období. Zároveň nelze prokázat ani vyloučit, že je celý val navršen jednorázově. Spíše se však zdá, že časový odstup mezi uložením jednotlivých vrstev nebyl příliš velký.

Složitější je pak soubor otázek týkajících se odkryté zdi, zejména její stáří, účel a vztah k přilehlému valu. Vzhledem k tomu, že nebyl zachycen ani základový vkop, ani základová spára, není možné zdivo přímo zadatovat. Klíčovým se proto stává stratigrafický vztah zdi k valu, z něhož by měla vyplynout alespoň datace relativní, nepřímá.

V rámci stanovení stratigrafického vztahu mezi zdí a valem však narážíme na řadu mnohdy protichůdných pozorování. Jak bylo již uvedeno, těleso valu vč. vrstev 4-7, které mohou představovat již rostlý terén, přiléhá ke zdi bez náznaku základového vkopu. Z toho lze usuzovat na dvě možné eventuality. Buďto je starší zeď a val k ní byl dodatečně přisypán anebo byl starší val z vnějšku svíse

seříznutý a zeď druhotně přizděna k jeho terénu. Pro obě varianty lze najít oporu.

První možnosti nasvědčuje především omítka (byť zřejmě jen ložná) na vnitřním „líci“ zdi, která by těžko mohla vzniknout (a i by postrádala smysl) při zdění „k terénu“.

Pro druhou možnost naopak svědčí ne příliš kvalitně provedený vnitřní líc, který může napovídat, že zedník jej zdil „naslepo“ a neměl k němu přístup. Ovšem neuměle provedený líc může naznačovat i to, že se zkrátka jen nepočítalo s tím, že zdivo „bude vidět“. Jinými slovy stratigraficky starší může být zeď, avšak již při její stavbě se počítalo s tím, že bude následně přesypána valem, a tedy nebylo potřeba pracně vyzdívat kvalitní a pohledově estetický líc. To se zdá být logické, ovšem opět narážíme na problém omítky. Ta by v takovém případě musela být pouze technickým řešením, jak se zbavit resp. využít přebytkovou maltu vytlačenou kameny ze spár.

Připustíme-li pozdně středověké stáří valu, pak by první resp. třetí eventualita znamenala středověký původ zdi. Naopak pokud by měla platit druhá možnost, tedy přizdívání k terénu, pak mohla zeď vzniknout kdykoliv od 15. století po současnost.

Samotný charakter zdi, zejména proložení kamenného zdiva cihlovými pásy, není zrovna typický pro středověk, avšak dataci do tohoto období v zásadě nevylučuje.

Interpretace a diskuse

V rámci interpretace je, vzhledem k výše uvedenému, nutno pracovat s dvěma základními předpoklady. První představuje možnost, že zachycená zeď je původní součástí fortifikačního systému, druhý znamená až novověký původ zdi, nemající již s opevněním nic společného.

Dle promítnutí zaměření sondy resp. odkryté zdi do plánu z doby okolo roku 1780 se ukázalo, že výzkumem byla zachycena zeď H5 (**obr. 33**). Ovšem vzhledem k nutným nepřesnostem a posunům v rámci georeference (plán z roku 1780 není zcela přesný a nelze jej bez odchylek „napasovat“ na současnou katastrální mapu) nelze vyloučit ani, možnost, že ve skutečnosti byla zachycena sousední zeď H6. Tomu by i více odpovídala v terénu dokumentovaná situace. Lze ale bezpečně vyloučit, že by zachycenou zdí byla vnější hradba H3 vybavená hranolovými baštami. Ta byla totiž ještě více vně města a svým průběhem by zasahovala do dnešní hlavní silnice spojující Domažlice s Klatovy a Horšovským Týnem.

1. Součást fortifikace

Jak již bylo výše popsáno, v severozápadní části městského opevnění byla základní skladba fortifikačních prvků následovná: Hlavní „Přemyslovská“ hradba H1, asi 8 metrů široký parkán (jehož existenci sice pro severní průběh severozápadní části opevnění nemáme doloženou, ale lze ji důvodně předpokládat), parkánová hradba, příkop, val, vnější příkop a vnější val vně obezděný hradbou H3 s hranolovými baštami (doložena archeologicky, ikonograficky i kartograficky), která nepochybně existovala již v roce 1592. Archeologicky zachycená zeď dnes tvoří vnější obezdívku vnitřního valu. Na nejstarších ikonografických pramenech ji však nezaznamenáváme a první prameny, na nichž ji snad (!) můžeme spatřit, pocházejí až z konce 18. století (zeď H5 či H6). Zde ovšem narážíme na problém autenticity a reálné vypovídací schopnosti starších ikonografických a kartografických pramenů, u nichž nelze vyloučit značnou míru zjednodušení a stylizace. Proto budeme dále předpokládat, že zachycená hradba má starší kořeny, než z 18. století, přestože pro to chybí přímé doklady.

V takovém případě nacházíme řadu analogií z opevnění jiných českých měst. Zejména vnější okruhy fortifikací byly nezřídka řešeny formou sypaného valu,

jehož čelo tvořila zděná hradba, mnohdy vyrůstající z eskarповé zdi. Čelní zeď obvykle příliš nepřevyšovala val, který k ní zevnitř přiléhal a jehož temeno sloužilo jako ochoz. Takovéto řešení (v různých modifikacích) známe v Čechách např. z Broumova, Českých Budějovic, Českého Brodu, Kadaně, Klatov, Kutné Hory, Litoměřic, Loun, Prachatic, Sušice či z Žatce (Razím 2020a, 75, 119, 126, 335, 358, 419, 456, 488; Razím 2020b, 760, 910; 1062), na Moravě lze připomenout např. Jihlavu, Olomouc či Znojmo (Razím 2019, 131, 228, 449-450, 462, 466).

Dle plánu Domažlic z doby okolo roku 1780 je však zhruba v úrovni zkoumaného valu vyznačena dvojice souběžných zdí (H5 a H6), obkružujících celé město. Pripustíme-li, že výzkumem zachycená zeď představuje hradbu H6, pak hradba H5 musela zevnitř lemovat patu valu. Tento předpoklad však výzkumem nemohl být potvrzen ani vyvrácen, neboť celá jižní část valu byla zničena rozsáhlým recentním zásahem, viz výše. Pokud by zde tato zeď skutečně existovala a byla středověkého původu, pak se zřejmě jednalo o stabilizační prvek zamezující sesuvu valu do příkopu za ním. Pro toto řešení opět nacházíme analogie, např. v Českém Brodě či Kadani (Ebel – Frolík – Razím 1998, 69).

Pokud jde o chronologický vztah jednotlivých konstrukcí (val, vnitřní zeď a vnější hradba), nelze ze zjištění učiněných výzkumem činit jednoznačné závěry. Ani analogické lokality příliš nepomohou, neboť u nich se setkáváme s řadou variant. Starší val, druhotně zevně obezděný hradbou byl prokázán např. v Kadani či Lounech. V Kadani byl archeologickým výzkumem zachycen výrazný základový vkop pro čelní hradbu, porušující původní těleso valu. Po výstavbě čelní zdi byl val již jen o něco zvýšen. Zřejmě rovněž středověká, avšak tenčí zeď pak lemuje vnitřní patu valu (Razím 2020a, 336). Současně vzniklý val s čelní zdí je naopak doložen v Kutné Hoře, byť je i zde možné, že byl do nově vzniklé fortifikace částečně zakomponován zbytek valu staršího

(Razím 2020a, 419). I zde existovala při vnitřní patě valu tarasní zeď, přičemž není vyloučeno, že jde o sníženou starší hradbu. Tato praxe byla názorně dokumentována v Českém Brodě, kde bylo archeologickým odkryvem zjištěno, že před původní parkánovou zdí byla vystavěna zeď nová a prostor mezi oběma zdmi byl následně vyplněn násypem – valem. Starší parkánová hradba byla snížena a tvořila stabilizační prvek proti sesuvu valu (Ebel – Frolík – Razím 1998, 60, 69).

O tom, která eventualita by platila v případě Domažlic, lze jen těžko rozhodnout. Z dokumentované situace se však jeví jako pravděpodobnější, že je stratigraficky starší čelní zeď, k níž val přiléhá bez základového vkopu.⁹ Při tom lze dle analogií předpokládat, že mezi výstavbou zdi a navršením valu nebyl příliš velký časový odstup, resp. že šlo o jeden stavební záměr a obě konstrukce můžeme považovat za v podstatě současné. Pozoruhodné je, že v takovém případě původní valové těleso, s jehož existencí na vnějším okraji vnitřního příkopu musíme počítat již od doby založení města, bylo neznámo proč odstraněno a nahrazeno valem novým. To ostatně vyplývá i z výzkumu samotného viz pozdně středověká keramika ve všech úrovních tělesa násypu. Dle analogií i získaného archeologického materiálu k navršení valu a výstavbě čelní zdi došlo zřejmě v druhé půli 15., ne-li až počátkem 16. století (citace viz literatura uvedená výše u výčtu analogických lokalit). Zajímavé je v tomto ohledu to, že řešená fortifikační linie nepředstavuje vnější – čelní okruh opevnění. Před touto linií obíhal ještě další příkop s valem, jehož čelo tvořila hradba H3. Ta by tedy zřejmě měla být ještě mladší, než hradba H6. Nelze ovšem vyloučit ani možnost, že hradba H3 je starší a domažličtí z nějakého důvodu cítili potřebu zesílit ještě střední okruh opevnění.

2. Novověký původ

⁹ Úskalí této interpretace jsou popsány ve shrnutí výzkumu.

V případě novověkého původu hradby se snad může jednat o nějakou tarasní zeď, související s terénními úpravami v okolí augustiniánského kláštera. Pro tuto eventualitu by mohl svědčit fakt, že zmíněná hradba se v ikonografických a kartografických pramenech poprvé objevuje až koncem 18. století, viz výše. Stejně tak by tuto variantu podporovala veduta z roku 1790 od J. Löwa (**obr. 26**), kde je hradba H5 neorganicky vpasována do průběhu patrně starší hradby, u níž si nejsme jisti, zda se jedná o H1, H2 či původní H5. Na téže vedutě je zároveň dobře patrné, že prostor dnešního Steidlova parku již neplní fortifikační úlohu – příkop je zasypán a na jeho místě jsou vysázeny stromy. K likvidaci městského opevnění v okolí kláštera docházelo již od roku 1745, kdy byla zbořena část západního průběhu hlavní hradby, a kde došlo rovněž k zasypání příkopu (Procházka 2014b, 9). Zřejmě někdy mezi tímto datem a rokem 1790 byl zasypán i severní průběh vnitřního příkopu a tento prostor byl pak využit pro zřízení zahrady či sadu. V rámci toho si nelze nevšimnout, že hradba H6 na plánu města z roku 1780 jakoby přímo navazuje na barokní hradbu klášterní zahrady, která ze západu a částečně severu lemuje konvent. Nelze proto vyloučit, že přinejmenším zeď H6 (vnitřní z obou na plánu zachycených souběžných zdí lemujících val v dnešním Steidlově parku) je až barokního stáří. Datace vnější zdi (H5) je však zcela nejasná – při tom není jisté, která z obou hradeb byla výzkumem zachycena, viz výše.

Závěr

Výzkum tradičně přinesl více otázek než odpovědí. Na některé z nich se snad v budoucnu podaří nalézt odpovědi, jiné patrně zůstanou navždy nezodpovězeny.

Literatura

Břicháček, P. 2000: Spáňov, okr. Domažlice. Výzkumy v Čechách 1998, Praha.

Břicháček, P. 2003: Domažlice, okr. Domažlice. In: Výzkumy v Čechách 2000. Praha.

Břicháček, P. 2016: Domažlická sídelní aglomerace s kostelem sv. Jakuba a její význam v raném středověku. In: Sborník příspěvků z konference k výročí 750 let královského města Domažlice. Domažlice, s. 9-16.

Břicháček, P. – Metlička, M. 1999: Domažlická sídelní aglomerace v raném středověku. Archeologie ve středních Čechách 3, 259-282.

Břicháček, P. – Hereit, P. 2018: Archeologický výzkum kláštera augustiniánů v Domažlicích. Archeologie západních Čech 9/1, 79-89.

Bystrický, V. 2013: Západní Čechy v husitských válkách. České Budějovice.

Čtrnáct, V. 1971: Dva nálezy keramiky ve věteřovském stylu z mohyl u Domažlic. In: Sborník československé společnosti archeologické 4, 1970-1971, 41-45.

Čujanová-Jílková, E. 1966: Domažlicko s okolím v pravěku a na počátku dějin. Domažlice.

Čujanová-Jílková, E. 1984: Rekonstrukce plánů mohylových pohřebišť Milavče – Chrastavice, Lštěnín a Třebnice – Němčice, okres Domažlice. Archeologické rozhledy 36, 411-422.

Durdík, T. 1987: Chodský hrad v Domažlicích. Domažlice.

Durdík, T. 1994: K problematice kastelů středoevropského typu. Archeologické rozhledy 46, 255-273.

Durdík, T. 1998: Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě. Praha.

Ebel, M. – Frolík, J. – Razím, V. 1998: Opevnění města Českého Brodu. Průzkumy památek II/1998, 47-76.

Hereit, P. 2007: Domažlice a archeologie v letech 1992-2005. Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie XVIII, 69-85.

Chvojka, O. – Jiráň, L. – Metlička, M. 2017: Nové české depoty doby bronzové. Hromadné nálezy kovových předmětů učiněné do roku 2013. Díl 1. České Budějovice – Praha – Plzeň.

Jánský, J. 2003a: Kronika česko-bavorské hranice II. Domažlice.

Jánský, J. 2003b: Kronika česko-bavorské hranice III. Domažlice.

Jánský, J. 2010: Dobytí hradu Rýzmberka a Starého Herštejna domažlickými husity v květnu roku 1421. In: Durdík, T. (ed.): Castellologica bohemia 12, Praha, s. 345-358.

Novotný, M. - Krutina, J. 2015: Bitva u Domažlic. Domažlice.

Procházka, Z. 2014: Domažlice. Historicko-turistický průvodce městem a jeho památkami. Domažlice.

Procházka, Z. 2014b: Klášter a kostel augustiniánů v Domažlicích. Domažlice.

Razím, V. 1992: Kastel středoevropského typu? Archaeologia historica 17, 133-139.

Razím, V. 1994: K diskusi o tzv. středoevropském kastelu. Archeologické rozhledy XLVI, 629-632.

Razím, V. 2016: Dolní brána v Domažlicích jako svědek nejstarších dějin města. In: Sborník příspěvků z konference k výročí 750 let královského města Domažlice. Domažlice, s. 48-67.

Razím, V. 2019: Středověká opevnění českých měst 3. Katalog Morava a Slezsko. Praha.

Razím, V. 2020a: Středověká opevnění českých měst. Katalog Čechy, 2/1. Praha.

Razím, V. 2020b: Středověká opevnění českých měst. Katalog Čechy, 2/2. Praha.

Roubík, F. Bez datace: Z dějin města Domažlic (do roku 1848), nevydaný strojopis uložený v Muzeu Chodska v Domažlicích.

Sedláček, A. 1893: Hrady, zámky a tvrze Království českého 9. Domažlicko a Klatovsko. Praha.

Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.

Smejtek, L. – Lutovský, M – Militký, J. 2013: Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách. Praha.

Zprávu podává:

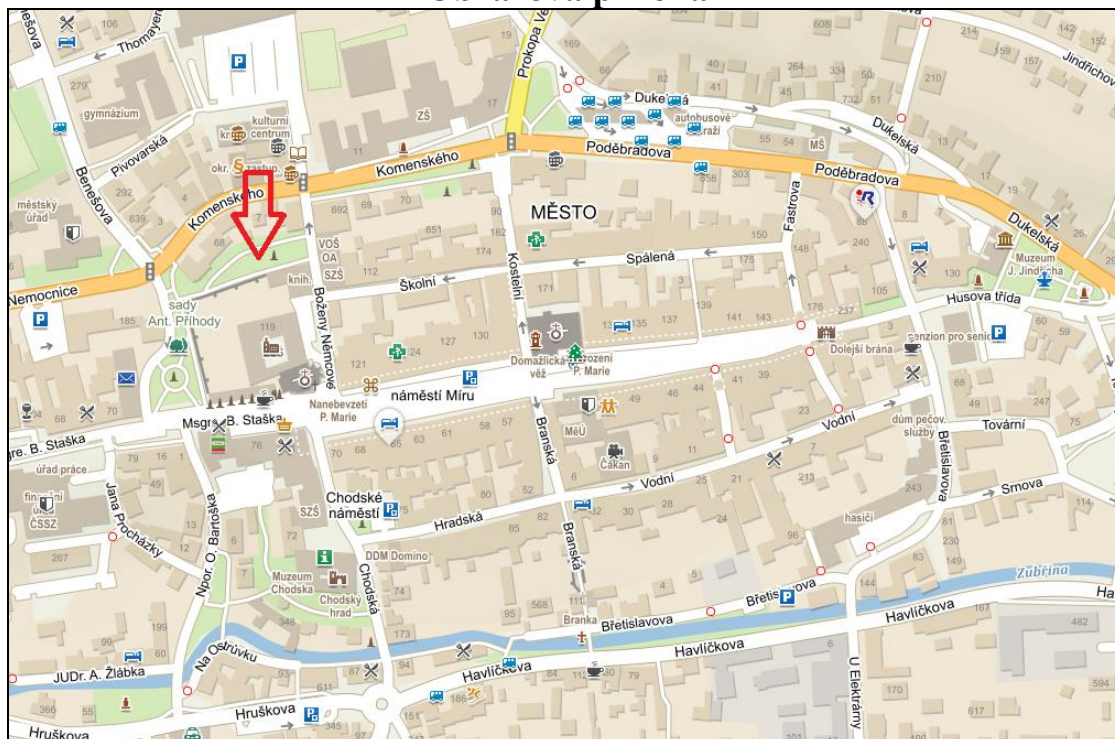
Mgr. Tomáš Mařík, archeologické oddělení Muzea Chodska v Domažlicích

V Domažlicích dne 30. 10. 2023

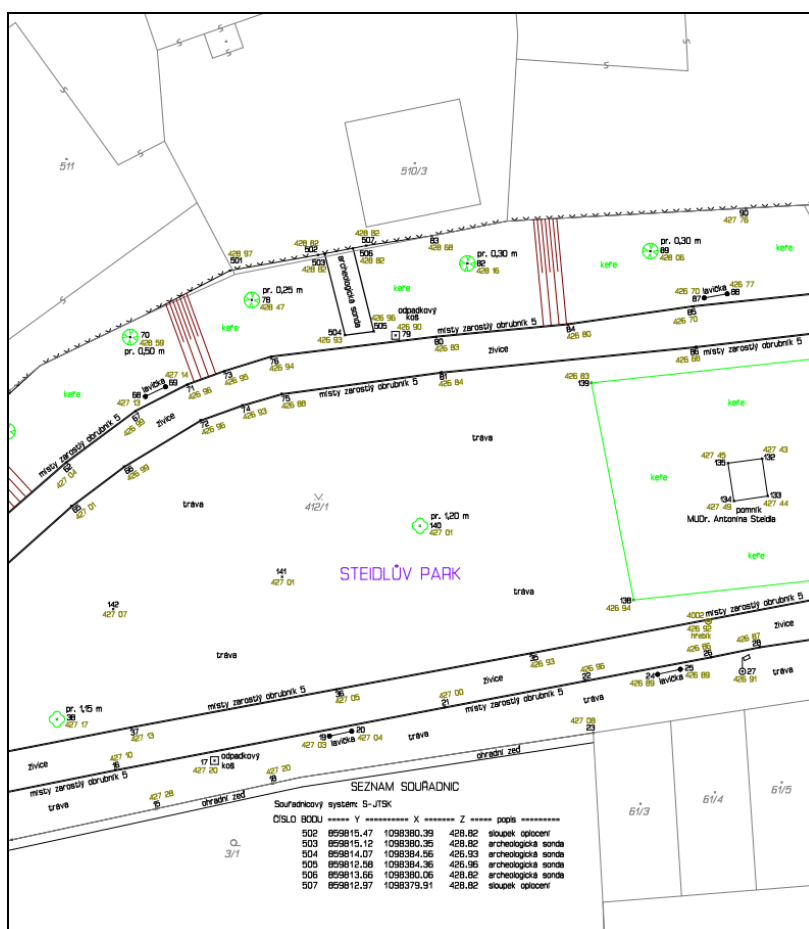
Muzeum Chodska
v Domažlicích
Muzeum J. Jindřicha
Domažlice
Nám. Svobody 61
344 01 Domažlice
Tel. 379 722 974

Obrazová příloha

Obr. 1: Domažlice, okr. DO – situování Steidlůva parku v širším kontextu města (mapy.cz)

Obr. 2: Domažlice, okr. DO – pozice archeologické sondy v rámci Steidlůva parku (zaměření poskytl město Domažlice)

Obr. 3: Domažlice, okr. DO – sonda po stržení drnu s dobře patrným porušením valového tělesa, pohled od jihozápadu (foto T. Mařík)

Obr. 4: Domažlice, okr. DO – východní profil sondy, vlevo dobře patrný předěl mezi původním tělesem valu a výplní recentního vkopu, který val porušuje. Z recentního souvrství kromě kamenů vyčnívají i kusy igelitů (foto T. Mařík)

Obr. 5: Domažlice, okr. DO – západní profil, dobře patrné recentní porušení původního valového tělesa (foto T. Mařík)

Obr. 6: Domažlice, okr. DO – stratigrafie zásypu recentního vkopu v jižní části sondy, východní profil (foto T. Mařík)

Obr. 7: Domažlice, okr. DO – částečně odkrytá betonová konstrukce během exkavace recentního vkopu do tělesa valu, pohled od jihu (foto T. Mařík)

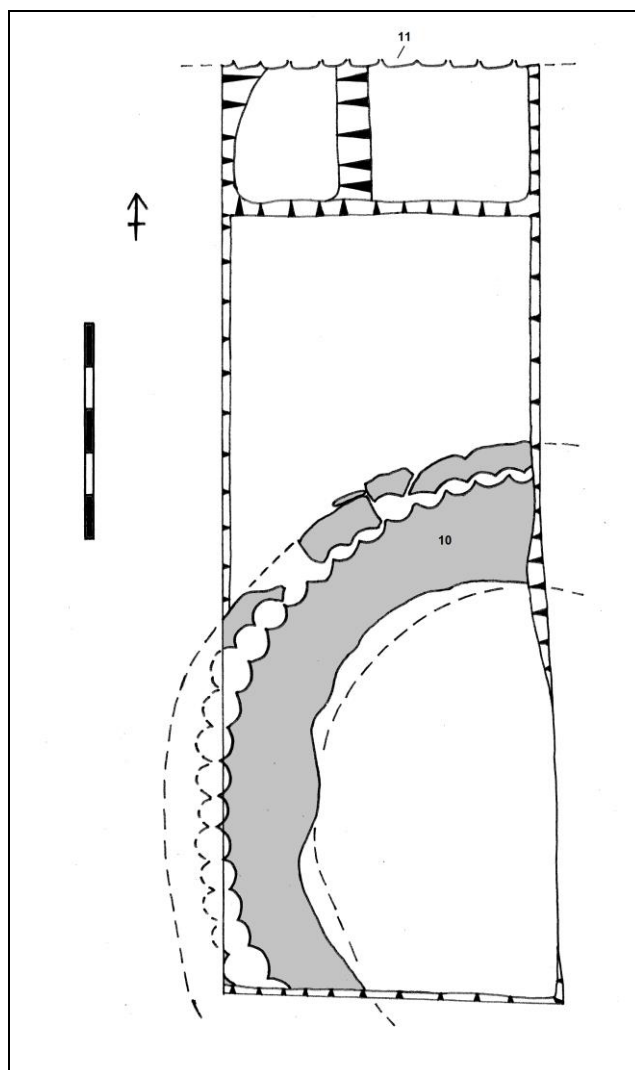
Obr. 8: Domažlice, okr. DO – odkrytá betonová konstrukce zaniklého pískoviště v pohledu od ZJZ (foto T. Mařík)

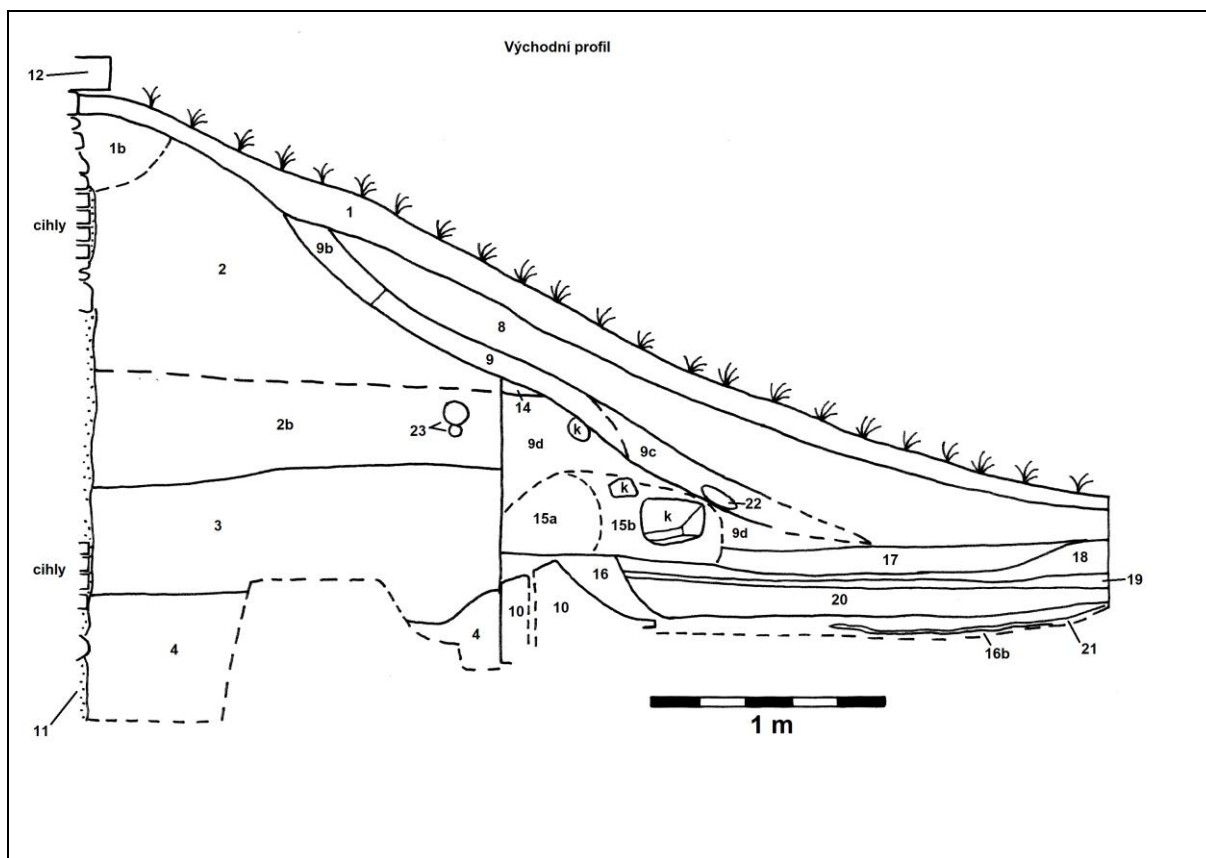
Obr. 9: Domažlice, okr. DO – odkrytá betonová konstrukce zaniklého pískoviště v pohledu od severu (foto T. Mařík)

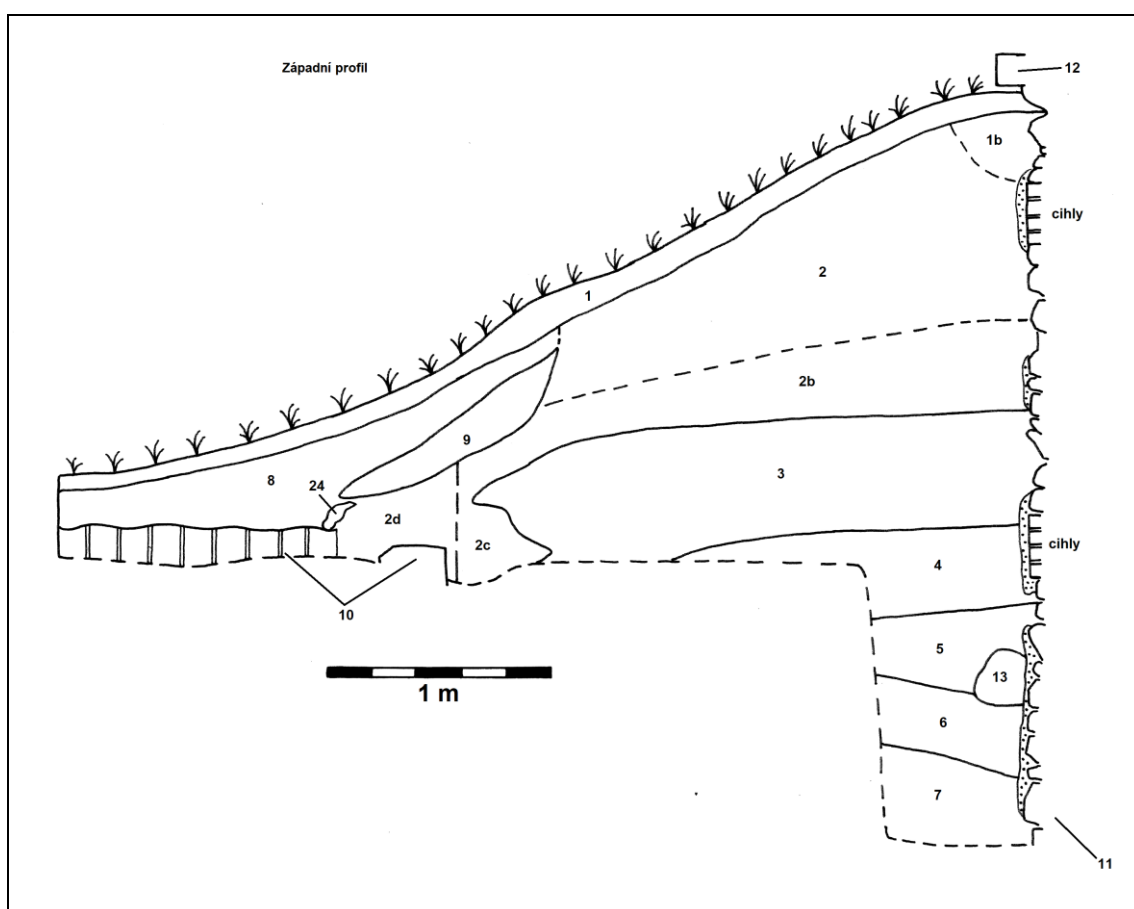
Obr. 10: Domažlice, okr. DO – část odkryté betonové konstrukce zaniklého pískoviště v pohledu od severovýchodu (foto T. Mařík)

Obr. 11: Domažlice, okr. DO – kresebná dokumentace půdorysu sondy, čísla odpovídají stratigrafickým jednotkám uvedeným v legendě u dokumentace profilů (kresba T. Mařík)

Obr. 12: Domažlice, okr. DO – kresebná dokumentace východního profilu (kresba T. Mařík)

Obr. 13: Domažlice, okr. DO – kresebná dokumentace západního profilu (kresba T. Mařík)

Popis stratigrafických jednotek k obr. 11-13:

1 – drn

1b – drnovitá prokořeněná (zřejmě rostlinky beroucí si živiny ze zdi, nejedná se zřejmě o vkop)

2 – žlutá hlinitá s kamínky, prokořeněná (nálezy vs-vs2)

2b – žlutošedá hlinitá, jílovitější, méně kamínků a kořínků (nálezy vs-vs2)

2c – žlutošedá hlinitojílová

2d – žlutošedá hlinitojílová (přemístěna v recentu)

3 – žlutooranžová hlinitá s kamínky (cca svrchní polovina vrstvy ještě obsahovala nálezy vs-vs2)

4 – žlutohnědošedá, hrubě kamenitá (bez nálezů)

5 – žlutošedá jílovitohlinitá, čocky tuhého jílu (bez nálezů)

6 – žlutohnědošedá hrubě kamenitá (bez nálezů)

7 – žlutošedohnědá spíše prашná, soudržná, absence kamenů (bez nálezů, dle zkušebního vrtu pokračuje ještě minimálně 50 cm pod úroveň dna sondy)

8 – šedohnědá prokořeněná (recent)

9 – tmavě šedá (recent)

9b – světle šedá (recent)

9c – světle šedá (recent)

9d – světle šedá (recent)

10 – betonová konstrukce – zaniklé pískoviště

11 – zeď (vnější hradba či eskarpová?? Novověk??)

12 – beton, do něhož je zasazen plot přilehlé zahrady

13 – nora pedoturbanta

14 – rezavá kamenitopísčítá (recent)

15a – dutina plná igelitů, recentního skla atp.

15b – recentní návoz (sklo, kameny, plasty atp.)

16 – tuhá žlutá hlinitopísčítá (recent)

17 – světle hnědá hlinitá, prokořeněná, nahodile zlomek cihly či tašky (recent)

18 – šedá písčítokamenitá (recent)

19 – rezavá písčítokamenitá (recent)

20 – šedohnědá hlinitojílová (recent)

21 – tmavá hlinitopísčítá (nalezeny pouze kousky strusky, možná starší vrstva přemístěná v recentu)

22 - rezavá písčítokamenitá čocka (recent)

23 – kořen

24 – igelit

Vysvětlivky:

Tečkovaně malta/omítka

Čárkovaně nezřetelné hranice vrstev a dno sondy (vč. nejistého podloží), u půdorysu naznačuje pokračování konstrukcí mimo sondu, případně rekonstruuje původní tvar pískoviště

Obr. 14: Domažlice, okr. DO – celkový pohled na severní část západního profilu (původní těleso valu), vlevo recentní vkop pro pískoviště, vpravo odkrytá zeď (foto T. Mařík)

Obr. 15: Domažlice, okr. DO – celkový pohled na severní část východního profilu (původní těleso valu), vpravo recentní vkop pro pískoviště, vlevo odkrytá zeď (foto T. Mařík)

Obr. 16: Domažlice, okr. DO – detail styku tělesa valu s odkrytou zdí bez náznaku základového vkopu, východní profil (foto T. Mařík)

Obr. 17: Domažlice, okr. DO – nora jakéhosi pedoturbanta v severní části sondy, která dále pokračuje oběma směry podél zdi (foto T. Mařík)

Obr. 18: Domažlice, okr. DO – pedologický vrták po vyjmutí z vrstvy 7 – patrné je její neměnné pokračování min. ještě do hloubky téměř 50 cm (foto T. Mařík)

Obr. 19: Domažlice, okr. DO – odkrytá zeď, k níž z jihu přiléhá těleso valu, ze severu parcela 510/2 (foto T. Mařík)

Obr. 20: Domažlice, okr. DO – nejspodnější odkrytá část zdi v severozápadním koutu sondy. Patrný není ani předzáklad, ani základová spára, zdivo pokračuje stále hlouběji. V této fázi bylo od další exkavace upuštěno (foto T. Mařík)

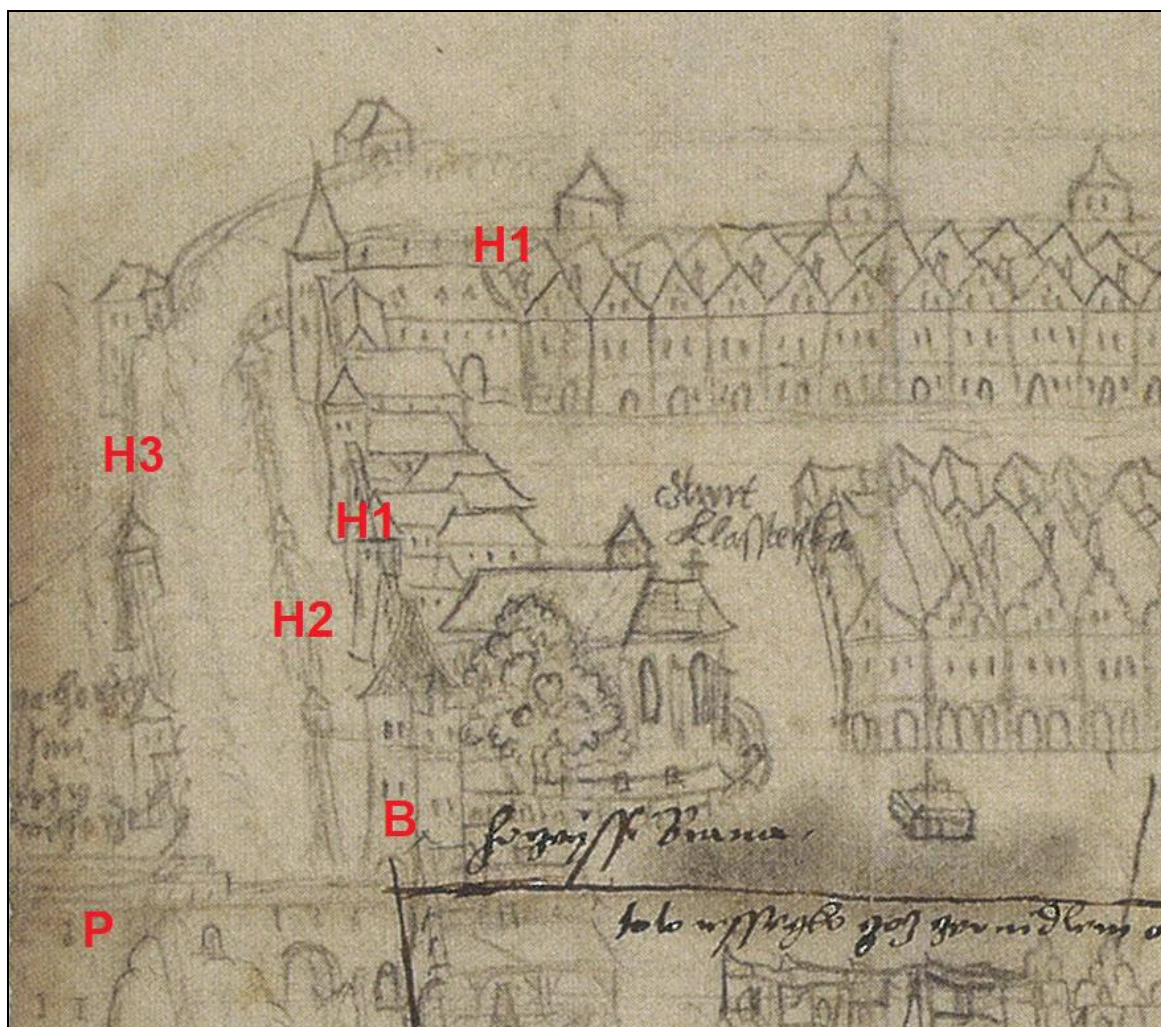
Obr. 21: Domažlice, okr. DO – hraněná kapsa v průběhu exkavace (foto T. Mařík)

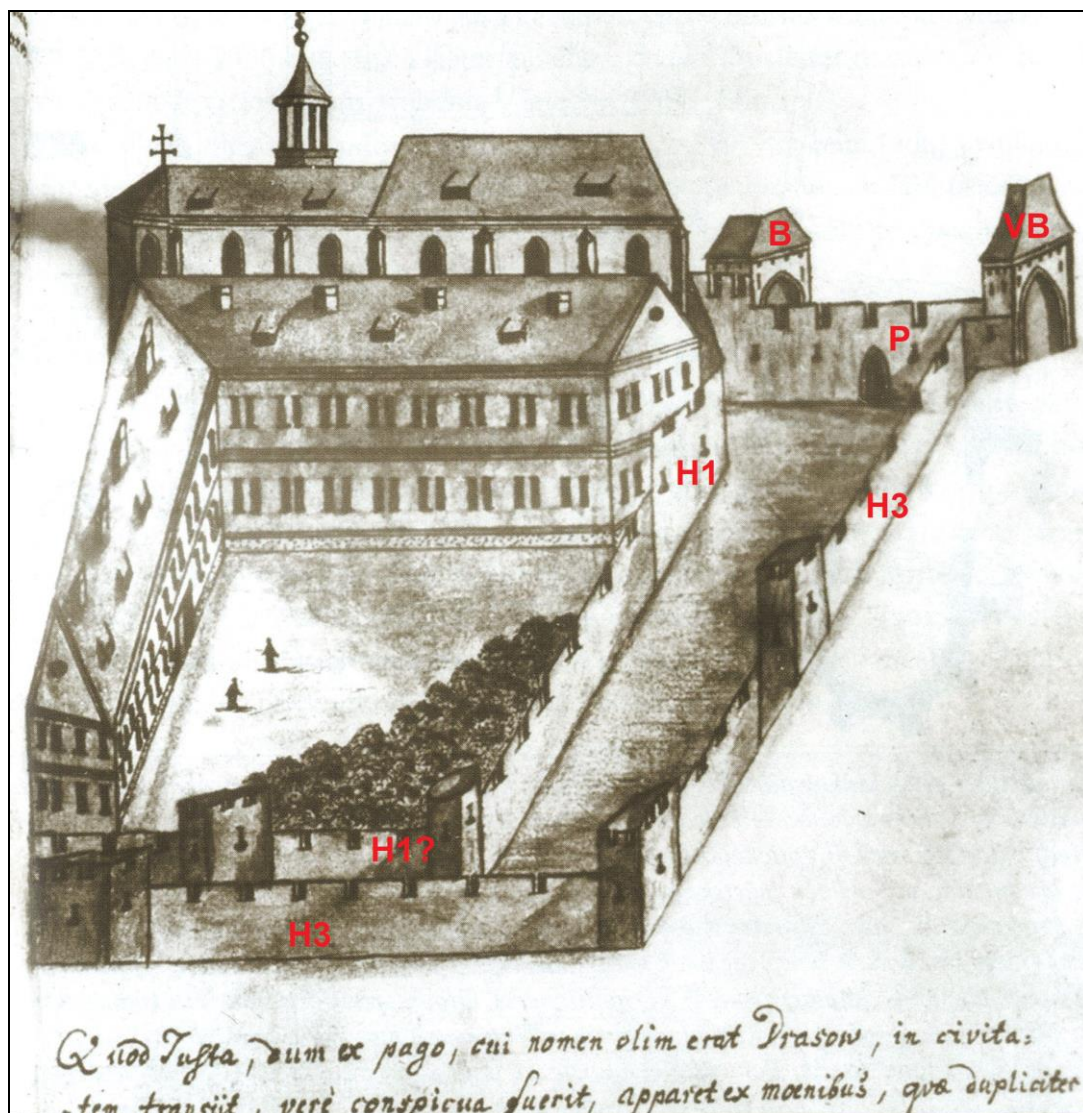
Obr. 22: Domažlice, okr. DO – pohled na zeď sj.11 od severu, tedy z prostoru parcely 510/2. Zdivo je z této strany nejen neprostupně porostlé břečťanem, ale ještě pokryto souvislou cementovou omítkou (foto T. Mařík)

Obr. 23: Domažlice, okr. DO – fotogrammetrické zaměření odkryté zdi (vytvořil T. Mařík)

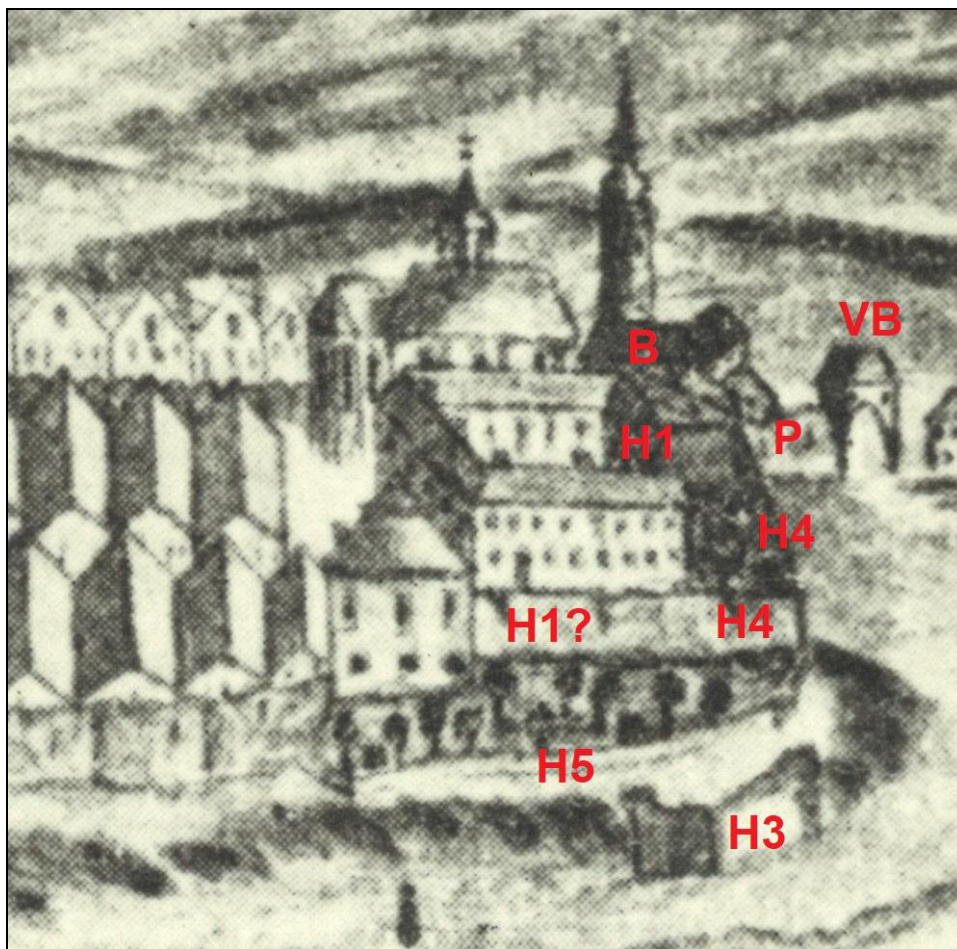
Obr. 24: Domažlice, okr. DO – výřez z vyobrazení města po požáru v roce 1592 (pohled od JZ), červeně označeny jednotlivé části opevnění tak, jak je na ně odkazováno v textu (převzato z Razím 2020a, upravil T. Mařík)

Obr. 25: Domažlice, okr. DO – vyobrazení SZ rohu města od severu z doby před rokem 1670, červeně označeny jednotlivé části opevnění tak, jak je na ně odkazováno v textu (převzato z Procházka 2014, upravil T. Mařík)

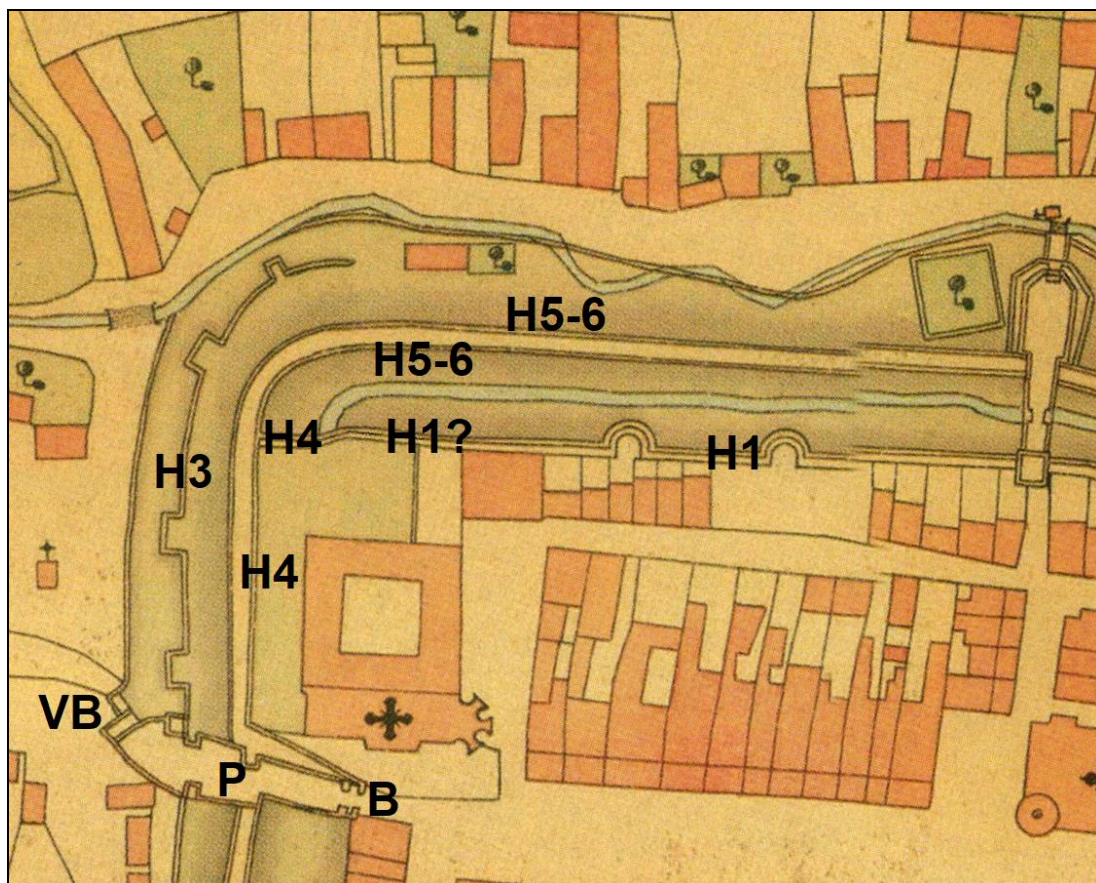
Obr. 26: Domažlice, okr. DO – výřez z veduty města z doby před rokem 1790 (pohled od severu), červeně označeny jednotlivé části opevnění tak, jak je na ně odkazováno v textu (foto a úprava T. Mařík)

Obr. 27: Domažlice, okr. DO – výřez z veduty města z doby před rokem 1790 (pohled od severu), červeně označeny jednotlivé části opevnění tak, jak je na ně odkazováno v textu (archiv Muzea Chodska, úprava T. Mařík)

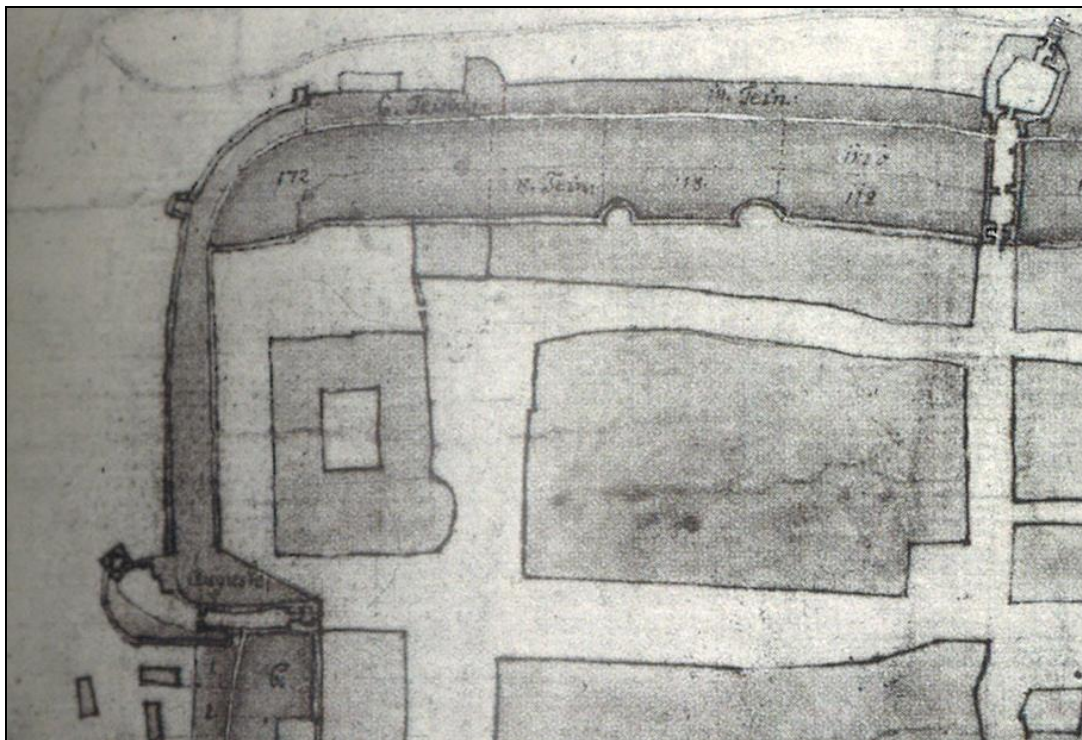
Obr. 28: Domažlice, okr. DO – vnější část severního městského opevnění na kresbě K. Liebschera z konce 19. století. Vlevo hlavní hradba (či zdivo na ní vystavěné), uprostřed prostor zasypaného příkopu, vpravo val přisýpaný k nad jeho korunu vystupující zdi – snad té, která byla zachycena výzkumem (převzato ze Sedláček 1893)

Obr. 29: Domažlice, okr. DO – výřez z plánu města hlásícího se k roku 1780, černě označeny jednotlivé části opevnění tak, jak je na ně odkazováno v textu (převzato z Procházka 2014, úprava T. Mařík)

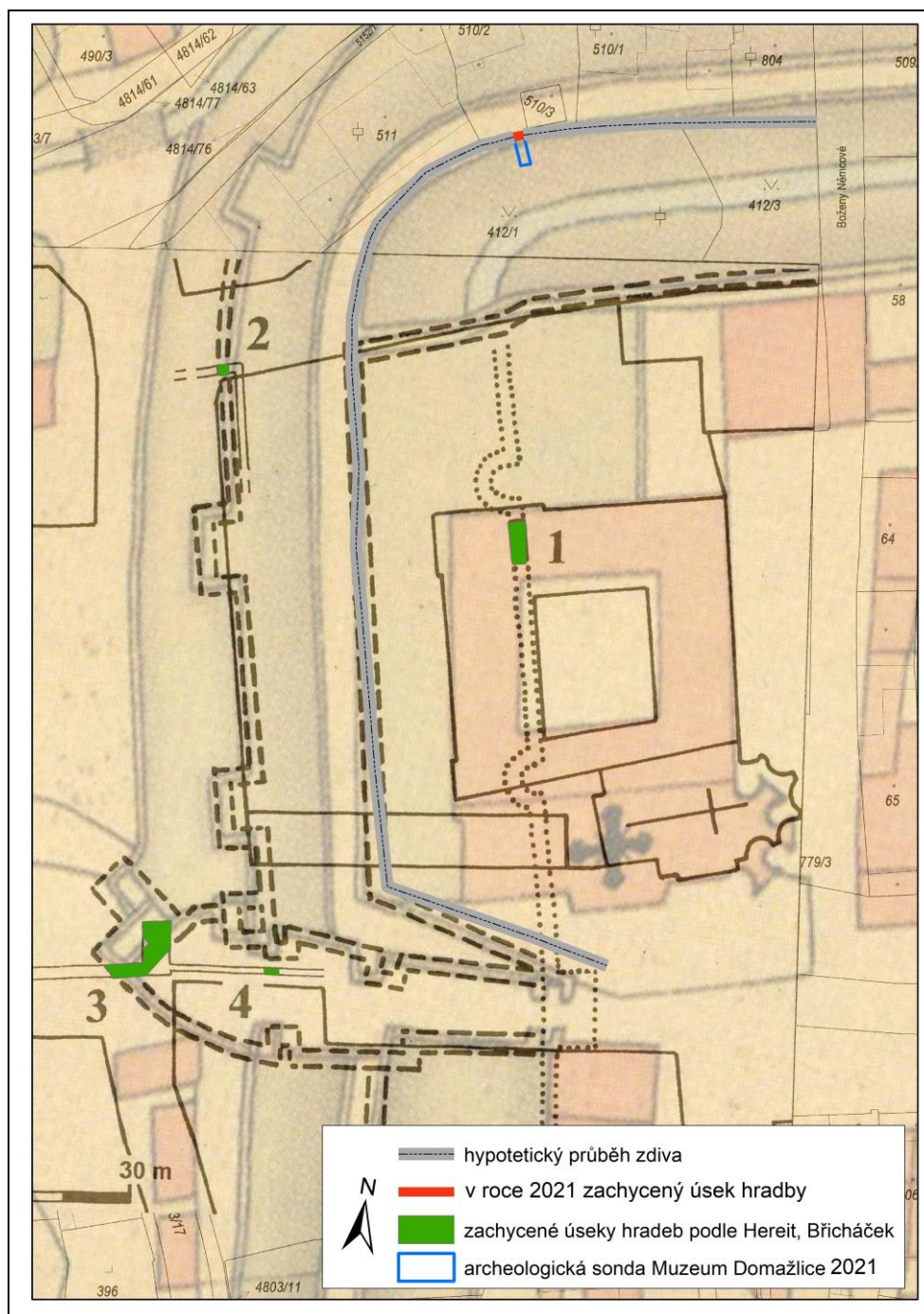
Obr. 30: Domažlice, okr. DO – výřez z plánu města hlásícího se k roku 1780 (převzato z Razím 2020a, úprava T. Mařík)

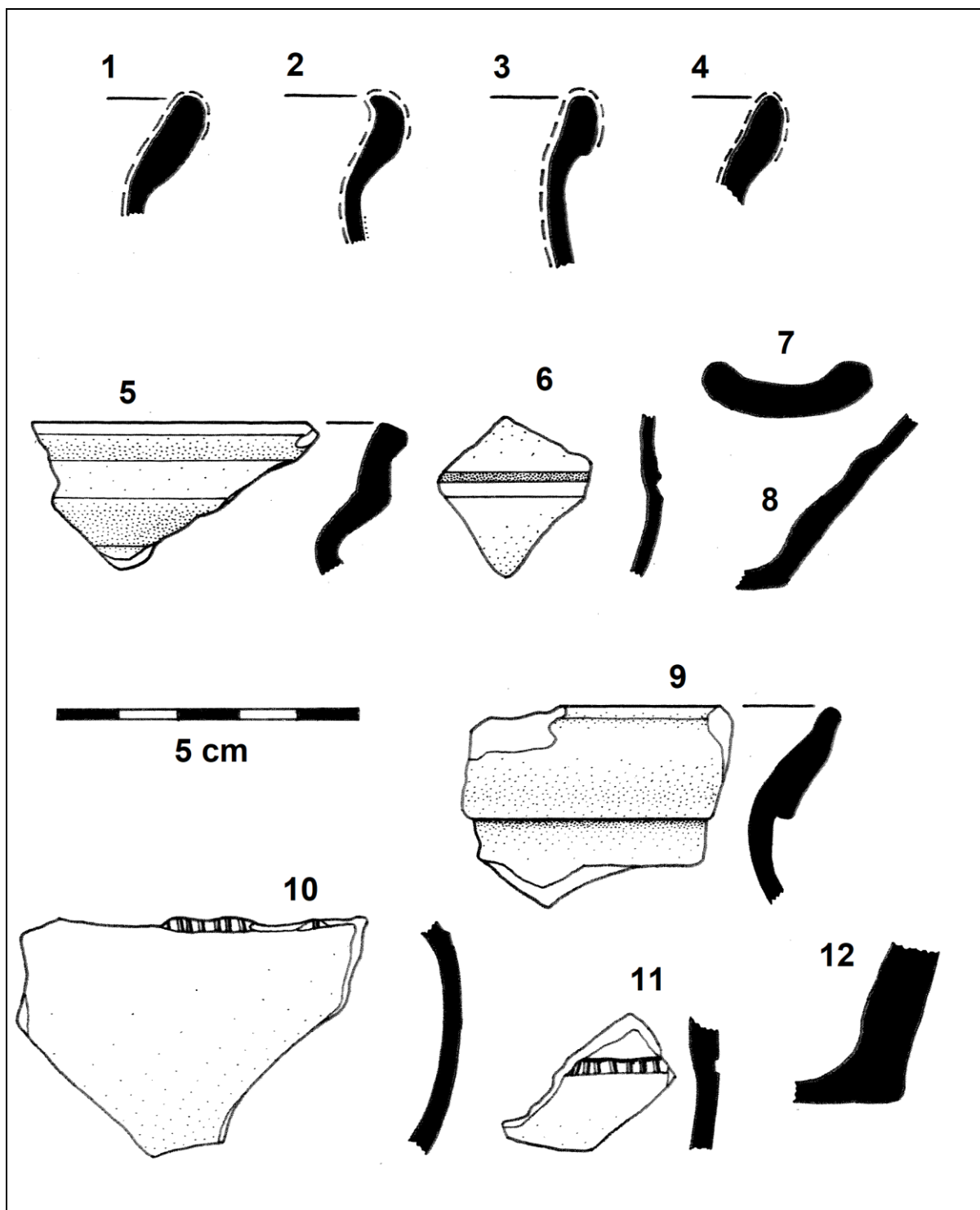
Obr. 31: Domažlice, okr. DO – výřez z plánu města hlásícího z roku 1800 (převzato z Razím 2020a)

Obr. 32: Domažlice, okr. DO – výřez z mapy stabilního katastru po reambulaci (https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_1387_7)

Obr. 33: Domažlice, okr. DO – současná katastrální mapa a zaměření archeologicky odkrytých situací na podkladu historického plánu z r. 1780. Červeně vyznačena v r. 2021 zachycená zeď, zeleně konstrukce opevnění odkryté staršími výzkumy (vytvořil J. Chlevišťan)

Tab. 1: Domažlice, okr. DO – kresebná dokumentace typických zlomků keramiky získaných v rámci exkavace sondy (kresba T. Mařík)